
PART TERCERA.
CRÍTICA LITERÀRIA

AUTORS I TENDÈNCIES DE LA LITERATURA INFANTIL I JUVENIL VALENCIANA ACTUAL (1975-2014)¹

Francesc Gisbert i Muñoz
IES Mutxamel / Escola Valenciana

RESUM

Aquesta comunicació presenta les conclusions de la tesi doctoral *Autors i tendències de la literatura infantil i juvenil valenciana (1975-2014)*. L'objectiu és donar a conèixer els autors més rellevants, les obres més representatives i les tendències compartides de la producció infantil i juvenil actual, a fi d'establir una aproximació a un cànion i a una història de la literatura. Existeix un gran desconeixement entre els docents i la societat de la literatura infantil i juvenil, que implica una forma excessivament tradicional i poc productiva d'ensenyar la literatura. Des del 1975 hi ha una producció ingent que ha de ser ordenada, estudiada i analitzada, a fi d'oferir als docents possibilitats variades de lectures per a treballar a l'aula. El repàs de la història de la literatura infantil i juvenil parteix d'una anàlisi del context educatiu i de la situació del mercat editorial, per estudiar després els autors i les obres més representatives des de la literatura de gènere: narrativa històrica, de ciència ficció, fantàstica, de terror, llibres de colla, la influència de la rondallística... sense oblidar la poesia infantil, el teatre i l'assaig per als més joves.

PARAULES CLAU: literatura, literatura infantil i juvenil, lectura.

¹ · Este treball va obtenir el premi Joaquim Garcia Girona, sufragat per l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, en la VII Jornada de Taula de Filologia Valenciana (2015).

ABSTRACT

This communication presents the conclusions of the doctoral thesis *Authors and trends in Valencian children's literature (1975-2014)*. The aim is to present the most relevant authors, the most representative and shared trends in production for children and adolescents today, in order to establish an approach to a canon of literature and history. There is ignorance among teachers and society about children's literature, which involves a form unproductive and overly traditional teaching literature. Since 1975, there is a important production which must be organised, studied and analysed to provide educational opportunities readings to work in the classroom. The review of the history of children's literature based on an analysis of the educational context and the situation of the publishing market, after studying authors and most representative works from the literature genre: historical narrative, science fiction, fantastic, horror books gang, the influence of storytelling, poetry, drama and essays for children.

KEYWORDS: literature, children's literature, reading.

1. DEFINICIÓ DE LA LITERATURA INFANTIL I JUVENIL

La salut d'una llengua ve determinada per la salut de tots els seus àmbits d'ús. D'igual forma, la vitalitat d'una literatura rau en la varietat i fortlesa dels seus gèneres. Han d'arribar a la totalitat de lectors possibles, per evitar que es busque en altres llengües el que no es troba en la llengua pròpia.

Els gèneres literaris intenten donar resposta als gustos i a les necessitats dels lectors, ofereixen una diversitat de propostes entre les quals triar, en funció de preferències, interessos o estats d'ànim. Els gèneres literaris han evolucionat i renovat el concepte de la literatura al llarg del temps: de l'èpica, la lírica i la dramàtica de l'Antiguitat hem passat a una multitud de gèneres i subgèneres, que amplien el ventall i, de vegades, compliquen la definició del que és literatura i del que no. L'edat dels lectors és un altre factor diferencial. I és ací on es planteja l'interrogant objecte d'aquest article: quina és la literatura infantil i juvenil valenciana? Podem parlar d'un cànon literari valencià?

Aquestes preguntes van ser el punt de partida de la tesi doctoral *Autors i tendències de la literatura infantil i juvenil valenciana (1975-2014)*, de la qual

presentaré les conclusions. Aquest treball prova d'oferir un estudi diacrònic de la producció literària de LIJ (Literatura Infantil i Juvenil), centrada al País Valencià, però amb les referències inexcusables a la resta del domini lingüístic i del panorama internacional. La tesi s'estructura en cinc capítols: d'entrada, estudia la creació de la primera xarxa editorial valenciana, al caliu de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià,² i l'evolució del panorama sociolingüístic en general i del mercat editorial en particular, fins a l'actualitat. S'analitza el mercat en català i el compara amb la situació del llibre en gallec, eusquera i castellà. El segon capítol analitza la rellevància dels moviments de renovació pedagògica en el naixement de la LIJ, durant aquells primers anys d'introducció de la llengua en l'ensenyament, l'atmosfera que justificà i animà la creació d'obres per a joves. El tercer capítol és un exercici de literatura comparada, per situar la producció valenciana en el context anterior dels segles XIX i XX, tant internacional com en el marc de l'estat i centrat en l'evolució de les literatures peninsulars.

El moll de l'os, però, és l'estudi dels autors, gèneres i tendències del 1975 ençà. La tesi no segueix un ordre cronològic, sinó que agrupa les obres en funció del gènere, un criteri que vam considerar més didàctic i divulgatiu. En aquest sentit, revisa la producció de LIJ en referència a: la narrativa històrica; la biografia; la literatura fantàstica; el terror; la intriga i l'aventura; els llibres de colla; l'herència de la rondallística; el conte modern; la poesia; el teatre; l'assaig; i la il·lustració. La tesi acaba amb una selecció de deu autors que s'estudien amb major profunditat en els capítols finals. A fi de determinar quins eren els autors més «coneguts» o «de referència», es va fer una senzilla enquesta, entre mig centenar de persones vinculades al món de l'ensenyament, de l'edició i de la creació literària, considerades especialistes en la matèria. Se'ls demanà que digueren qui eren els deu autors més representatius de LIJ valenciana, juntament als llibres

² Publicada el 23 de novembre de 1983, implica, entre altres coses, la introducció del valencià al sistema educatiu. Va generar les condicions de mercat necessàries per a l'emergència i consolidació de la literatura infantil i juvenil valenciana.

més remarcables. El resultat va ser una llista formada per: Vicent Pascual, Carles Cano, Empar de Lanuza, Enric Lluch, Carme Miquel, Pasqual Alapont, Pepa Guardiola, Mercè Viana, Joan Pla i Maria Jesús Bolta.³

Autors i tendències de la literatura infantil i juvenil valenciana (1975-2014) ha permès obtindre un seguit de conclusions sobre els autors, les obres, les línies, els reptes i la problemàtica de la LIJ valenciana, per a oferir una visió de conjunt del panorama literari. És el que provarem de transmetre en aquest article, amb les limitacions que la necessitat de síntesi implica. Després d'una breu anàlisi del context i de la problemàtica de la literatura infantil i juvenil, ens centrarem en el capítol dedicat a les obres i als autors. Aquest article, més enllà de l'aportació a la història de la literatura, naix amb la voluntat d'ajudar a ordenar una producció enorme, apareguda en els últims quaranta anys, i destinada al món escolar, principalment. És necessari aportar més estudis per al coneixement de la LIJ valenciana, a fi de valorar-la i divulgar-la entre els especialistes, les famílies, els docents i altres mediadors.

La LIJ catalana compta amb bons estudis que ofereixen una visió cronològica i de conjunt.⁴ En el cas del País Valencià, cal destacar les investigacions d'Empar de Lanuza (1982)⁵ i de Josep Antoni Fluixà (2011).⁶ Dos treballs distants en el temps que evidencien l'escàs interès que la LIJ desperta entre la crítica especialitzada. Sorpren que la producció literària més prolífica i activa dels últims quaranta anys siga tan poc estudiada i valorada. És cert que cal una perspectiva temporal per a valorar i jutjar les obres i els autors. Però també ho és que docents, bibliotecaris i mediadors en general necessiten conèixer qui són els autors i les

³ El llistat permet destriar una mena de cànon orientatiu sobre autors i obres en la LIJ valenciana dels últims quaranta anys i que són estudiats amb major deteniment als capítols finals de la tesi doctoral.

⁴ Els més complets són: *Història de la literatura infantil i juvenil catalana* (1998), de Caterina Valriu (amb una primera edició del 1994, editada per Pirene, i revisada el 1998); i el capítol «La literatura infantil i juvenil», de Conxa Rovira (1988), dins de la *Història de la Literatura Catalana*. També cal assenyalar l'aportació de Gemma Lluch i Caterina Valriu (2013), *La literatura per a infants i joves en català*.

⁵ «Literatura infantil al País Valencià (1930-1982)», revista *L'Espill*, núm. 16, València, 45-56.

⁶ «La Literatura Infantil i Juvenil al País Valencià», revista *L'Aiguadolç* núm. 39, Pedreguer, IECMA, 9-33.

obres més remarcables de la LIJ valenciana, més enllà de les ressenyes puntuals en premsa (d'altra banda, ben difícils de trobar) o de la publicitat de les novetats editorials. Parlem d'una visió històrica que no es limite a l'acumulació de noms, títols i dates, sinó que siga una eina per a divulgar i entendre millor els autors i les obres que han anat naixent i creixent durant les darreres dècades. Un exercici de memòria i de reflexió. Memòria del que s'ha escrit i reflexió i anàlisi sobre la forma com s'ha escrit i s'ha llegit.

Des de l'any 1975 fins a l'actualitat és l'època de major producció en la història de la literatura catalana i valenciana. I alhora, en el cas valencià, atesa la proximitat, una de les menys estudiades. Per a decidir quines obres calia incloure en l'àmbit específic de l'estudi, s'han aplicat els criteris següents: obres publicades en editorials valencianes, amb independència de l'origen geogràfic de l'autor; i obres publicades en editorials no valencianes per autors valencians.

Per últim, abans d'entrar en matèria, voldríem puntualitzar un dels majors problemes de la LIJ que va ser constatat tot just començar la investigació. Com s'ha dit suara, per a justificar la tria d'autors del capítol final de la tesi i alhora adquirir una primera visió de quines eren les obres més «populars» o «llegides», es va enviar una enquesta a persones considerades especialistes, mestres, professors, editors i autors. Un percentatge molt elevat dels docents que van rebre l'enquesta no la contestaren, vora el 50 %. Al·legaren un desconeixement ben bé total de la LIJ valenciana. Coneixien els autors i les obres que havien treballat alguna vegada a les aules i poca cosa més. Fet preocupant, perquè es tractava de docents de valencià en actiu. Un fet similar va passar amb els enquestats que eren escriptors de la literatura, diguem-ne, d'adults. Ignoraven el que feien els autors per al públic infantil i juvenil. Si el desconeixement de la literatura, en general, ja és gran, el desconeixement dels autors de LIJ és encara major, fins i tot entre aquelles persones que es dediquen a l'ensenyament. Es fa necessària una major divulgació i formació del professorat, dels mediadors i de totes les persones involucrades en la promoció de la lectura. Una formació en història de la literatura i en tècniques d'animació a la lectura.

2. CONTEXT EDITORIAL, EDUCATIU I SOCIAL

D'entrada, és obvi que la LIJ valenciana no hauria estat possible sense l'aprovació de la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià (1983) que va garantir la presència del valencià a l'escola, com a matèria i com a llengua vehicular. Abans, però, hi hagué un moviment de resistència representat pels cursos de formació no reglats, com ara els organitzats per la Secció Filològica de Lo Rat Penat, dirigida per Carles Salvador, que va posar en marxa els primers cursos de llengua de la postguerra (1949-1975). Aprofitaren l'espenta de figures com Enric Valor i altres valencianistes que renovaren la institució. Aquests cursos, presencials o per correspondència (Cortés 2006: 34), formaren les primeres fornades d'escriptors de la postguerra (Joan Valls, Francesc Ferrer, Francesc Almela...). Foren uns anys en què publicar era complicat i, quan s'aconseguia, els lectors potencials força minoritaris.

En cap altre territori del domini lingüístic català, la dependència del mercat literari respecte al mercat escolar és tan pregona i delicada. Catalunya, sobretot, i Balears, en menor mesura, havien conservat o reviscolat una mínima infraestructura editorial: Proa, Edicions 62, La Galera, Moll... Els anys seixanta i setanta permeten l'existència d'algunes editorials *històriques*. Les primeres editorials valencianes, tret de 3i4 (1968) naixen al caliu de l'escola, a les beceroles dels vuitanta: la FECPV (Federació d'Entitats Culturals del País Valencià) i, després, Gregal. La FECPV va publicar vora mig centenar de títols infantils i juvenils. Alguns d'ells recuperats, posteriorment, per les noves editorials, es convertiren en clàssics. Va ser la plataforma on publicà la primera fornada d'escriptors valencians: Alapont, Cano, Franco, Lanuza, Lluch i Pasqual. Es dissolgué quan aparegué Gregal, editorial que adquirí gran part del seu catàleg. Abans, com revelen Empar de Lanuza i Pérez Moragon, dos investigadors coetanis:

... no hi ha un gènere, amb una mínima tradició, que pugui ser anomenat així. El que hi ha és una sèrie de llibres solts que, en general, no s'adscriuen a cap

projecte seriós i mantingut de proveir els xiquets del país d'una lectura suficient en català (Lanuza i Pérez Moragon 1982: 46).

Crida l'atenció que 3i4, en una posició de partida immillorable per a convertir-se en la gran editorial valenciana, pionera en la publicació de literatura d'adults i materials didàctics, no mostrara el menor interès de publicar LIJ fins ben entrada la dècada dels noranta. Les institucions valencianes van tindre un paper impulsor de la LIJ durant els anys vuitanta: primer, afavorint l'aparició i el creixement d'una editorial, Gregal, orientada a fornir de materials l'ensenyament i les biblioteques públiques (lectures i llibres de text); després, amb iniciatives com les publicacions emanades de la Conselleria de Cultura, la «Biblioteca Infantil»,⁷ o d'altres administracions; i, per últim, amb el finançament de premis literaris i partides pressupostàries per a dotar les biblioteques i els centres educatius de llibres en valencià, fins aleshores inexistents. En referència als vuitanta, Vicent Ortuño (1988: 124) és contundent:

Es pot afirmar, sense perill a equivocar-nos, que avui la primera editorial del País és la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència, si bé la seua tasca editorial no es limita a llibres de literatura, sinó que abraça tots els temes relacionats amb l'ensenyament en general i l'ensenyament de la llengua en particular: obres didàctiques, metodològiques, vocabularis, programacions, etc. En les publicacions literàries utilitza majoritàriament el català. Sembla lícit afirmar que el nombre de títols editats i de lectors s'ha incrementat arreu de l'estat espanyol com a conseqüència del pas d'una dictadura a un sistema democràtic. És evident que la realitat política d'aquests anys facilita i potencia la lectura.

⁷ La «Biblioteca Infantil» va crear la primera col·lecció important de LIJ valenciana, en col·laboració amb les tres diputacions provincials. Una col·lecció de llibres molt ben editats i il·lustrats, a color i tapa dura. En menys de deu anys edità més de quaranta títols, amb unes tirades que oscil·laven entre els 15.000 i els 5.000 exemplars, amb autors tan diversos com Bernat Capó, Rosa Serrano, Carme Miquel, Joan Fuster, Josep Franco, Vicente Muñoz Puelles, Carles Cano, Empar de Lanuza i molts més.

La FECPV va perdre gas i cedí el mercat a Gregal. La fallida de Gregal (1983-1989), la primera editorial valenciana vinculada al mercat escolar, evidencià que les decisions empresarials equivocades comporten conseqüències molt greus, fins i tot en un context favorable. Amb un creixement tan ràpid i una caiguda tan inexorable, la desaparició de Gregal, però, va afavorir l'emergència i la consolidació de les editorials de referència al País Valencià durant els anys noranta: Bromera (1986), Denes (1987), Tabarca (1990), Tàndem (1990) i Voramar (1991), que s'uniren a altres que existien des del 1983, Bullent, Afers i Camacuc. Bromera no tardà a ocupar una posició hegemònica, gràcies a l'aposta decidida pel mercat escolar però també per la literatura d'adults. Denes i Afers s'especialitzen en assaig o diccionaris, i Camacuc passa diverses etapes de producció modesta, fins a limitar-se, actualment, a la revista *Camacuc*.

Durant els anys noranta, es va viure una segona eclosió de petites editorials, amb menor o major fortuna. En els noranta i la primera dècada del segle XXI, el ritme de publicació és frenètic, a l'empara del mercat escolar, dels premis literaris i del miratge de l'aparent bonança econòmica. La literatura també va viure la seua particular «bombolla». Un ritme tan elevat de publicació, a la força havia de ressentir la qualitat literària. Actualment, immersos en la crisi econòmica, la inexistència d'una política institucional d'ajuda al llibre valencià, els índexs de lectura més baixos d'Europa i la tendència del món educatiu al reciclatge de lectures aboquen el sector a la prudència i a la contenció. Ja no es pot publicar tant, i en conseqüència, les editorials són més prudentes i exigents.

Pel que fa al Principat, també va viure un esclat d'editorials, amb la diferència que hi competeixen de noves i de veteranes, amb un mercat més sòlid, no tan dependent de l'escola. A les editorials dels anys seixanta i setanta, Proa, La Galera, PAM, La Magrana, Grup 62, etc., cal sumar les aparegudes durant els vuitanta, Barcanova, Pòrtic, Cruïlla, Empúries, Edicions del 1984, Columna, La Campana, etc. A mesura que avança la dècada dels vuitanta i noranta, però, veterans i novells competeixen però troben la seua quota de mercat. Malgrat la

competència, són poques les editorials que pleguen, tant al País Valencià com al Principat, durant aquest període. Els vents eren favorables a l'edició. Ara bé, aquesta eclosió no va anar en paral·lel a la creació d'un públic lector sòlid: la consolidació d'un públic lector adult era i continua sent una necessitat preemptòria i una prioritat absoluta.

L'evolució del mercat editorial aporta dades per a valorar com s'ha desenvolupat el procés de creixement de la literatura. Al País Valencià podem establir quatre etapes diferenciades: inicial (1980-1985), amb poca oferta, concentrada en la FECPV, Gregal i les publicacions institucionals; consolidació i noves editorials (1986-1990), en què el mercat va diversificant-se, a poc a poc; l'esclat editorial dels noranta i de la primera dècada del 2000, en què es publica a un ritme frenètic (podríem dir *bombolla editorial*); i, finalment, la crisi econòmica actual (2010), en què baixen les vendes de forma brutal i, per primera vegada, el sector entra en recessió i diverses editorials tanquen o són absorbides per altres. És el cas de Brosquil, en fallida, Marfil i ECIR, integrades en Tabarca, o de Tàndem, adquirida pel grup Bromera.

El creixement del mercat és espectacular.⁸ Si partim de les xifres d'edició de les editorials valencianes de referència, durant el període 1980-1985 s'editen vora dos-cents llibres en valencià. Mentre que entre 1985-1990 se n'editen més de quatre-cents. Durant els anys de major bonança, als vora deu mil títols anuals editats en català per editorials catalanes, cal afegir-ne de mil a mil tres-cents en editorials valencianes.⁹ La competitivitat creixent entre editorials obliga a un major grau de professionalització. En aquest sentit, s'hi observa una diferència entre el món editorial català i valencià: en la mesura que el mercat és major, les editorials tendeixen a competir pels autors i aposten per crear-ne de propis. La

⁸ Les dades que oferim són el resultat del buidatge de les referències de la base de dades de l'ISBN i dels catàlegs editorials. Teniu una informació més detallada en Gisbert (2015: 32-48).

⁹ Consulteu les xifres concretes en les panoràmiques anuals sobre l'edició que edita el Ministeri de Cultura. L'última, *Panoràmica de la edició de libros en España* (2014).

Galera va apostar al seu moment per Francesc Vallverdú; Cruïlla per Emili Teixidor; després, els autors fan la seua, però d'entrada, s'hi observa la voluntat de vendre alguna cosa més que un llibre. Hi ha l'ambició de crear autors, amb tot el que això implica d'invertir en publicitat i promoció. Al País Valencià, les editorials no acostumen de competir pels autors. La prova és que els catàlegs presenten una coincidència de noms major que en altres literatures. A tot estirar, encomanen projectes concrets, i després, es torna a començar. Seria necessari una major aposta empresarial no solament per vendre el producte concret (el llibre de la temporada), sinó per promocionar la marca (l'autor). Són dues cares solidàries d'una mateixa moneda. Un altre factor és la competència entre editorials grans i menudes. Les editorials grans o mitjanes tenen una major quota de mercat, però sovint trobem segells menuts que proven de trencar aquest estatus *quo* arriscant on les mitjanes no s'atreveixen o publicant autors novells.

També és rellevant el paper de les institucions. La iniciativa modèlica de la «Biblioteca Infantil» contrasta amb la indiferència o escassa ambició de l'administració per la promoció del llibre en valencià, durant els últims vint anys. D'altra banda, també cal assenyalar el paper, de vegades en qüestió, dels premis literaris. Des dels primers certàmens creats en la dècada dels vuitanta, fins a l'eclosió dels anys noranta i 2000, representen una via de publicació per autors novells i, també per a autors consagrats, en un panorama amb escasses possibilitats de professionalització. Alhora, són una forma d'implicar les institucions que els promocionen en el foment de la lectura, sempre tan necessari.

L'editorial Gregal es convertí en la primera editorial valenciana que apostà pel mercat escolar i per la LIJ, després de la provatura volenterosa de la FECPV. I en la primera experiència de negoci de la literatura en valencià, després de 3i4. Presenta dues etapes, una de tempteig o consolidació (1983-1985), quan l'editorial publica a poc a poc, només en valencià. I una segona (1986-1989), en què l'empresa experimenta un *boom* i fa una aposta d'expansió, també cap al mercat castellà. L'aventura acabà de mal borràs, amb la fallida. Però la llavor que sembrà animà la consolidació d'una generació d'autors

que continuarien publicant en les editorials que la van succeir. Alhora, aquells primers llibres publicats en Gregal van crear un cànon que ha estat vigent fins fa relativament poc, quan una nova generació d'autors, apareguts a partir del 2000, ha renovat els temes i les fórmules.

Els llibres de Gregal van marcar les pautes de la LIJ valenciana. La novel·la d'aventures, sobre la recerca d'un tresor, amb protagonistes adolescents que viuen el seu particular viatge iniciàtic, a l'estil d'*El guardià de l'anell*, de Vicent Pascual; la narració d'inspiració popular, a tall de les històries de Carles Cano, en *Llegendes del Sol i de la Lluna*; la fórmula que barreja intriga i aventures de colla, com sap fer Joan Pla en *L'ordinador màgic*; l'humor en la visió de la vida quotidiana de Pasqual Alapont, en *No sigues bajoca*; o la capacitat de crear atmosferes de misteri, a partir de situacions insòlites, com Empar de Lanuza i *Aventura d'una desventura*. Els autors de Gregal van fer escola. Escola d'infants i d'escriptors.

La dècada dels noranta i els primers anys del segle XXI viuen una eclosió de noves editorials, a tot arreu del domini lingüístic català. Les tirades van reduint-se a mesura que augmenta la competència per la quota de mercat, ja que el públic lector no creix, ni de lluny, amb la mateixa intensitat que el món editorial. Moltes editorials, molts autors; però, proporcionalment, pocs lectors. S'hi sumen dos entrebancs: un dels menors índexs de lectura d'Europa i una societat lingüísticament sotmesa. La situació del mercat del llibre en l'actualitat és lluny de normalitzar-se. D'una banda, l'excés de publicacions escurça la vida de les novetats, provoca una saturació del mercat i, de vegades, una baixada de la qualitat per les presses de publicar. I d'altra, una de les prioritats de la indústria cultural i de les administracions ha de ser construir ponts entre els diversos territoris de parla catalana. És inadmissible que els autors catalans editen i venguen, pràcticament, només en editorials catalanes, sense penetrar al mercat valencià. Com també és un suïcidi cultural que els autors valencians no aconsegueixen eixir del rodal immediat de les fronteres autonòmiques. Mai no s'aconseguirà la normalitat cultural ni la projecció estatal i internacional que la literatura necessita si no unim els mercats de totes les terres de llengua catalana.

Un altre tema delicat és el paper de l'escola. La dependència del mercat escolar és preocupant, tant en vendes com en temàtiques. La LIJ corre el risc de convertir-se en una branca, no precisament agradosa, de *la classe de*, associada a deures i tasques de l'escola. Cal capgirar aquesta situació, amb campanyes de foment de la lectura i tècniques més dinàmiques i engrescadores d'ensenyar el fet literari, per a retornar la literatura al món del plaer i de l'entreteniment. Caterina Valriu analitza les tendències de la LIJ actual i apunta alguns aspectes negatius, resultat de l'excessiva *escolarització* de la lectura:

El més negatiu ha estat, sense cap mena de dubte, la identificació de la lectura com una tasca escolar més, haver-se d'empassar una llista de llibres com qui s'empassa una capsula de píndoles [...]. L'escolarització de la lectura potser ha creat alguns lectors nous, però també n'ha fet perdre molts [...]. De forma conscient o no, molts editors (molts més dels que voldríem), van adequant les seves propostes a les suposades necessitats escolars en tots els aspectes: gèneres, temàtica, nivell del llenguatge, extensió, presentació dels continguts, bateria d'exercicis posteriors a la lectura, etc. Fins al punt que en aquests moments, ens trobam amb una gran quantitat de literatura *light* feta a la carta amb els ingredients que el client demana (el client, en aquest cas és l'escola, no el lector). Són llibres *kleenex*, d'usar i tirar, sense cap més transcendència i que no deixaran cap empremta important en el lector (Valriu 2010: 75 i 76).

El món audiovisual, internet, els mòbils, les *tabletes*, el llibre electrònic, etc. obren un horitzó revolucionari. La indústria cultural del llibre està condemnada a adaptar-se i renovar-se. El món de l'edició, hereu de la revolució tecnològica del segle XIX, ha canviat radicalment, des de l'última dècada, com a conseqüència de la revolució digital del segle XXI.

A fi d'entendre millor la situació del mercat del llibre en català i de la LIJ en particular, pot resultar revelador una breu anàlisi de l'evolució del mercat durant els últims anys (2008-2014), en les quatre llengües de l'estat (Gisbert 2015:

49-57). Després del castellà, el català és la llengua que se situa al capdavant dels llibres editats, amb uns 13.000 títols editats de mitjana abans de la crisi (1.500 al País Valencià) i 8.000 l'any 2013 (1.300 al País Valencià). A molta distància, se situa l'edició en gallec i eusquera, amb una mitjana al voltant dels 1.400 títols editats l'any 2013.¹⁰ Durant els últims quatre anys, els més forts de la crisi (2010-2014) l'edició s'ha reduït força en totes les llengües. El català, amb un mercat potencial de deu milions (si no de parlants, sí d'usuaris coneixedors), té una solidesa molt major que l'eusquera i el gallec, amb mercats més reduïts i fragmentats. Els resultats del 2014 i les previsions del 2015 mostren un cert estancament o una recuperació tímida, segons la bondat amb què hom vulga jutjar la situació.

La crisi ha afectat igualment totes les literatures peninsulars, amb una reducció notòria del nombre de llibres editats i de la tirada de les edicions. I en les tres llengües resulta una missió ben bé impossible assolir la necessària professionalització dels escriptors. A pesar d'això, es troba a faltar una major col·laboració entre les editorials de cada territori per a la difusió de la literatura, via traduccions, promoció d'autors o polítiques culturals en comú.

3. AUTORS I TENDÈNCIES DE LA LIJ VALENCIANA (1975-2014)

L'etapa estudiada representa el triomf de la literatura de gènere, tant en llibres destinats al públic general com en l'específic de LIJ. Amb la democràcia, assistim a l'intent de crear no solament una literatura de qualitat, que ja havia existit en el passat, sinó també una literatura de consum. Una assignatura, a hores d'ara, pendent.

L'etapa actual (1975-2014) ha afavorit la consolidació d'una LIJ a l'alçada del panorama internacional (que en el cas valencià, no existia), però

¹⁰ En el moment de redacció d'aquest article, encara no s'havien publicat les dades el 2015. Tot indica que seran similars a les del 2014, ja que es viu una situació d'estancament del mercat.

també presenta alguns punts febles: el primer, l'excessiva dependència dels gustos de l'escola, i fins i tot, de l'espai de l'escola; de segon, la indiferència o el menyspreu de la crítica especialitzada en la literatura, diguem-ne, *d'adults*, envers la LIJ, com si la Literatura amb majúscules tinguera una germana pobra, una cendrellosa menuda i eixelebrada, la LIJ, de qui no pot esperar-se gran cosa. Cal centrar el debat no en si la LIJ és bona o dolenta, sinó a destriar els llibres bons i perdurables dels comercials i prescindibles. També és cert que la LIJ té part de culpa, en haver afavorit aquest parer: hi ha hagut un excés de publicacions i una reiteració de motlles. Aquesta situació contribueix a la invisibilitat de molts llibres que es publiquen i deixen de ser novetat massa prompte, sense ser coneguts pels lectors ni per la crítica. I de retruc, endenya encara més la invisibilitat dels autors de LIJ.

3.1. NARRATIVA HISTÒRICA

Un dels gèneres amb més prestigi és la novel·la històrica, especialment atractiu per a les llengües minoritàries o les cultures que han patit un procés de repressió. Aquestes cultures necessiten recuperar i valorar el seu passat, en un clar exercici de memòria històrica. Encara que el *boom* europeu és anterior, en la nostra literatura va unit a l'arribada de la democràcia, amb predilecció per èpoques de forta càrrega simbòlica i nacional, l'edat mitjana o la Guerra Civil. En la LIJ valenciana sovintegen dos temes: la novel·la ambientada en època dels moriscos (l'evocació d'un món perdut i d'una cultura reprimida) i la novel·la medieval (amb predilecció pels moments més assenyalats, com ara la conquesta de Jaume I o el Segle d'Or). Altres motius tractats en menor mesura són els maquis i els roders, la conquesta d'Amèrica, el món antic i, des dels anys noranta, el període de Guerra Civil i postguerra. Si fa no fa, hi ha unes quaranta novel·les valencianes assimilables al públic juvenil (vegeu la

taula 1), i un bon grapat de novel·les per al públic general que entrarien en l'àmbit de la «literatura guanyada».¹¹

Abans de comentar quines són les obres i les temàtiques més representatives de la LIJ històrica valenciana,¹² farem un breu repàs a l'evolució del gènere. Els anys setanta i vuitanta viuen un auge de la novel·la històrica, amb una clara voluntat didàctica i divulgativa del passat silenciats. Oriol Vergés s'hi capbussa de valent. La col·lecció «Les Arrels» (1978), de l'Abadia de Montserrat, novel·la els episodis històrics de Catalunya un rere l'altre en vint-i-tres títols.¹³ També ho fa Sebastià Sorribas, amb la col·lecció «Visions de la Història de Catalunya», de Barcanova. Eusèbia Rayó publica *Una veu del passat* (1990), emmarcada en la Grècia clàssica, i *L'exèrcit dels innocents* (1993), sobre la croada medieval dels infants. Emili Teixidor aporta *L'ocell de foc* (1971), situada en la infantesa de Jaume I, i *Cor de roure* (1994), en el final de la tercera guerra carlina. Són obres canòniques en la mesura que parteixen de la descripció d'un episodi històric per explotar la reacció i l'evolució dels personatges en situacions límit, amb una trama sentimental i una altra de descoberta dels orígens familiars. Tampoc és estrany que autors reconeguts en la narrativa d'adults protagonitzen alguna incursió en el gènere juvenil per mitjà de la novel·la històrica, com és el cas de Jaume Cabré amb *La història que en Roc Pons no coneixia* (1980).

Les col·leccions més emblemàtiques de narrativa més o menys històrica dels anys de la represa són: «Les Arrels» i «L'Aventura de la Història», d'Oriol Vergés, amb vint-i-tres títols (Publicacions de l'Abadia de Montserrat); «Visions d'Història de Catalunya», de Sebastià Sorribas (Barcanova); la trilogia «El Vent de la Història», de Josep Vallverdú (La Galera); i «Les Aventures d'Ala de Corb»,

¹¹ Per literatura guanyada entenem aquells llibres escrits per al públic adult però que un lector jove pot entendre i guadir. Obres que en alguns casos, s'han consolidat en el mercat de lectures escolars. Sempre, evidentment, amb el condicionant del nivell lector.

¹² Vegeu Gisbert (2015, 115-141).

¹³ Oriol Vergés valora aquesta tasca monumental en «La narració per a nois i noies» (2014, 22 i 23).

d'Enric Larruela (Baula). La LIJ valenciana, en canvi, no té cap iniciativa similar. Caldrà esperar fins l'any 2000, perquè aparega la primera col·lecció de narrativa històrica adreçada als joves, «Esguard» (Bromera). Una col·lecció molt eclèctica, que combina obres de LIJ amb d'altres d'adults que entrarien en l'àmbit de la «literatura guanyada». El motiu del retard és que la narrativa històrica, malgrat el prestigi, du l'etiqueta de «lectura difícil» i no figura entre les recomanacions habituals del mercat educatiu.

Manuel Ballart Piqué (2009) elabora un interessant catàleg, *La novel·la històrica en les biblioteques dels IES*. Xifra en vora tres-cents els títols de novel·les històriques en català que poden ser llegides en els diferents nivells d'ESO i Batxiller, on també inclou obres d'adults i algunes traduccions. Una de les conclusions que s'extrauen d'un simple colp d'ull als títols i a les temàtiques és que hi ha períodes molt tractats, fins i tot mitificats, i d'altres bandejats. També resulta interessant observar que la majoria de narracions es recomanen per a lectors a partir de 12 anys (el primer cicle de secundària), amb unes poques adequades a partir de l'últim cicle de primària (8 anys).

La literatura valenciana, tant d'adults com juvenil, ha estat acusada d'un excés de narrativa històrica o d'ambientació en altres èpoques. Com si els autors se sentiren més còmodes parlant del passat que del present. Els eixos temàtics graviten al voltant d'algunes èpoques especialment convulses o de greus conseqüències, com s'observa repassant els títols per a adults:¹⁴ la revolta de les Germanies i la convivència amb els moriscos (*Crim de Germania*, de Josep Lozano o *Les veus de la vall*, de Rafael Escobar); el Segle d'Or (*Les cendres del cavaller*, de Silvestre Vilaplana), el segle XIX i el bandolerisme (*L'últim roder*, de Josep Franco o *Pana negra*, de Joan Olivares); la Guerra Civil i la postguerra (*Quina lenta agonía, la dels ametlers perduts*, de Toni Cucarella o *En blanc i negre*, de Rafa Gomar, etc.

¹⁴ La majoria d'aquest títols poden ser llegits pel públic juvenil, en funció del nivell lector, i entrarien dins del que s'anomena *literatura guanyada*.

La idea subjacent del gènere històric en la LIJ és clara: fer país i remoure consciències. El denominador comú en la majoria d'obres és la defensa de la llibertat, individual i col·lectiva. Són obres pacifistes, més que no evocadores de la guerra, on es defensen valors com el diàleg i la tolerància. Quan es parla de la guerra, es defuig la primera línia, en favor de la rereguarda. Es prefereix la narració de la repressió sobre el poble més que no les grans batalles, la denúncia de la intolerància més que no els episodis truculents. Els protagonistes no són herois prototípics, sinó joves innocents, d'extracció humil, desemparats, amb un pessimisme d'indefensió davant la brutalitat del món, que han de madurar a sotragades. A tall d'exemple, en *Temps de conquesta*, d'Enric Lluch, es recrea el temps de Jaume I amb un jove ferrer, i en *El silenci del mariner*, del mallorquí Toni Oliver, es parla del món dels corsaris per mitjà d'un jove pescador, Toni Potera.

Pel que fa a l'estil, domina la primera persona i un protagonista que lluny d'un heroi, acostuma de ser una persona normal, sovint feble, indecisa, inexperta, però que no pot passar per un altre punt que espavilar, créixer i madurar pels cops de la vida. D'aquesta manera, es posa el focus als sentiments personals i s'aprofundeix en els conflictes individuals, familiars i socials, símbol, això sí, del conflicte col·lectiu. Per continuar amb els exemples, Gemma Pasqual novel·la el drama dels desplaçats de la Guerra Civil, la repressió i la postguerra amb la història anònima d'una àvia i la seua neta, en *L'últim vaixell*. I Vicent Sanhermelando recrea la vida dels musulmans de l'antic regne de València amb les peripècies d'un jove criat, en *Esperant la lluna plena*.

El període històric més destacat en la LIJ valenciana és, de lluny, l'època dels mudèjars i dels moriscos. De les vora quaranta novel·les històriques publicades en col·leccions juvenils o pròximes al gènere (Gisbert 2015: 115), en quasi una cinquena part apareix el tema dels moriscos o els seus derivats (inquisició, corsaris, convivència, etc.). Són representatives d'aquesta tendència: *Matinada de llops* de Josep Miralles; *Fàtima de Berfull* i *Història d'un alami* de Vicent Sanchis; *La llegenda del corsari* i *El misteri de la lluna negra* de Francesc Gisbert; *Esperant la lluna plena* de Vicent Sanhermelando; *El justícia* de Josep Torró; *L'esclau del Mercadal*

de la gironina Dolors Garcia i Cornellà; *Més enllà del silenci*, d'Enric Lluch, etc. Aquest tema se suma a obres ambientades en l'edat mitjana: *L'herència dels càtars* de Pep Castellano, sobre el catarisme; *La recerca d'Angèlica* de Josep Maria Morrerres, sobre la cavalleria; *Temps de conquesta* d'Enric Lluch, sobre Jaume I; *El bord* i *Història d'un almogàver*, de Toni Lloret, sobre alguns episodis de la Corona Catalana-Aragonesa. D'ambientació històrica són obres com ara *El servidor de l'alquimista* d'Enric Lluch i *Les urpes del diable* de Silvestre Vilaplana, una intriga vaticana en temps d'Arnau de Vilanova.

El món dels rodors també ha estat tractat a bastament. Des d'una de les obres inaugurals, *L'últim roder* (1993), fins als exemples més recents, com *Les valls dels bandolers*, de Lluís Miret o el conte infantil *La taverna del bandoler* de Lourdes Boïgues. El retrobem parcialment en dues obres de la trilogia històrica de Jordi Querol, *Llancen crits de llibertat*, al voltant de la guerra del francès, i *Els venjadors valencians*, sobre els convulsos anys del regnat d'Isabel II. Una aportació singular, per als més joves, és el conte *Pirates de la marjal* de Mariano Casas, que recrea la vida d'uns personatges que es guanyen la vida assaltant embarcacions a l'Albufera del segle XIX. Una altra versió del bandolerisme ens la donen els maquis de *Sònia i els maquis* de Joaquina Barba Plaza i *Quan la llibertat s'amaga a les muntanyes* d'Abel Caldera.

Calgué esperar fins al segle XXI per a trobar els primers autors que s'aventuraren a parlar de la Guerra Civil en la LIJ valenciana, de forma oberta, com ara *L'últim vaixell* (2003) de Gemma Pasqual, de rerefons de la història, en *Escales d'una fuga* (2001) Mariano Casas.

Altres inquietuds són la conquesta d'Amèrica, iniciada per Josep Franco amb *El manuscrit de mossén Gerra* (1996) una obra per al públic en general, l'igual que moltes de les esmentades en aquest capítol, però perfectament assimilables pels joves, o *La muntanya d'argent* de Lluís Miret. Amb tot, l'obra més original és *Pell roja, rostre pàl·lid* (1994) de Maria Jesús Bolta, el primer i únic *western* valencià sobre la colonització d'Amèrica del Nord.

El món antic d'ibers i romans també està representat per *La forja de Lessera* de Joan Andrés Sorribes, *L'any de la invasió* (1987) d'Emili Piera, *Si la gran deessa ho vol* d'Enric Lluch i *Un riu d'espigues* de Manel Ballart. Pel que fa a la literatura infantil, ha estat tractat de forma molt encertada per Enric Lluch en *Silvèrius Flatus*, les divertides aventures d'un xiquet romà, i per Teresa Broseta, en *Ayrin de les Alcusses*, una història ambientada en una ciutat ibera.

Quan s'escriu novel·la històrica, una de les decisions que ha de prendre l'autor, pel que fa als personatges, és la tria del model lingüístic i del punt de vista dominant. La LIJ valenciana opta per un model de llengua massa estàndard i obvia temes tan actuals com el conflicte lingüístic i el canvi de llengua. La versemblança se sacrifica en *pro* de l'acceptació, sense un terme mitjà. Autors i editors saben que una obra té menys possibilitats d'entrar al mercat escolar com més dificultats tècniques, estilístiques o de vocabulari presenta. I sovint cauen en l'autocensura. La tendència dominant pretén transmetre ideals de convivència i de defensa dels valors humans, per damunt de la reivindicació.

Al costat de l'èxit del gènere històric, crida l'atenció l'oblit dels autors valencians de LIJ per la biografia novel·lada. Com si no hagueren existit personatges amb una vida digna de ser novel·lada, o es considerara un gènere excessivament local. Una altra assignatura pendent.

TAULA 1
NARRATIVA HISTÒRICA JUVENIL VALENCIANA (1975-2014)

AUTOR	TÍTOL	EDITA	ANY	SEGLE. TEMA
Manel Joan Arinyó	<i>10.193, escuma de mar</i>	Perifèric	2004	XX. Guerra Mundial. Camps de concentració
Manel Ballart	<i>Un riu d'espigues</i>	Bromera	2005	Roma. Guerres púniques
Maluy Benet	<i>Missatge en un rellotge</i>	Tabarca	2005	XIX-XX. Saga familiar
Vicent Bernabeu	<i>El plor de l'algaravia</i>	Marfil	2007	Moriscos. Expulsió
Xavier Bertran	<i>El ball dels cinc-cents anys</i>	Tàndem	2008	XVI. Altres formes de vida
Francesc Bodí	<i>Volves i olives</i>	Bullent	1995	Primeries XX. Món rural
M. Jesús Bolta	<i>Pell roja, rostre pàl·lid</i>	Bromera	1999	XIX. Indis Amèrica del Nord
Teresa Broseta	<i>Aryn de les Alcusses</i>	Brosquil	2008	Ibers i romanització
Abel Caldera	<i>Quan la llibertat s'amagava a les muntanyes</i>	Bromera	2004	XX. Maquis
Juli Capilla	<i>Tabarca. Aventura per la Mediterrània</i>	Tabarca	2011	XVIII. Colonització de Tabarca
Mariano Casas	<i>Pirates de la marjal</i>	Bromera	1999	XIX. Pirates valencians
Mariano Casas	<i>Escales d'una fuga</i>	Bromera	2001	XX. Guerra Civil
Mariano Casas	<i>El lleó del Rif</i>	Tabarca	2009	XX. Guerra del Marroc
Pep Castellano	<i>L'herència dels càtars</i>	Bullent	2000	XIII. Càtars

AUTOR	TÍTOL	EDITA	ANY	SEGLE. TEMA
Josep Castelló	<i>El tresor dels Maulets</i>	Bullent	2007	XVII. Guerra Successió
Ximo Cerdà	<i>La mirada de l'àngel</i>	Brosquil	2007	XVI. Itàlia. Renaixement
M. M. Company	<i>La dama del medalló</i>	Bromera	2000	XVII. Bolonya
Vicent Escrivà	<i>El collar maragdi del rei Hussein</i>	Bullent	1987	XVI. Moriscos
Miquel Ferrà	<i>L'espíadimonis</i>	Bullent	1996	XX. Guerra del Marroc
Josep Franco	<i>L'últim roder</i>	Bromera	1993	XIX. Bandolerisme
Josep Franco	<i>Manuscrit de mossén Gerra</i>	Bromera	1996	XVI. Conquesta d'Amèrica
Josep Franco	<i>Vent d'Almansa</i>	Bromera	2006	XVIII. Guerra de Successió
Dolors Garcia Cornellà	<i>L'esclau del Mercadal</i>	Bromera	2004	XV. Musulmans i jueus a Girona
Francesc Gisbert	<i>El misteri de la Lluna Negra</i>	Tabarca	2000	XV. Moriscos, corsaris, inquisició i Segle d'Or
Francesc Gisbert	<i>El secret de l'alquimista</i>	Bromera	2001	XV. Moriscos, alquímia
Francesc Gisbert	<i>La llegenda del corsari</i>	Bromera	2010	XVI. Moriscos, corsaris
Víctor Gómez Labrado	<i>Cròniques d'un rei</i> ¹⁵	Tabarca	1992	XIII. Jaume I
Víctor Gómez Labrado	<i>Cabrera</i>	3i4	1995	XIX. Guerres carlines al Maestrat

¹⁵ Reeditada per Bromera (2006).

AUTOR	TÍTOL	EDITA	ANY	SEGLE. TEMA
Pepa Guardiola	<i>Collidors de neu</i>	Voramars	1995	XIX. Família de nevaters
Pepa Guardiola	<i>El talismà del temps</i>	Baula	1998	Roma Antiga
Albert Hernández	<i>Dies d'estiu del 63</i>	3i4	2009	XX. Anys 60
Antoni Lloret	<i>El bord</i>	Bullent	1997	XV. Compromís de Casp
Antoni Lloret	<i>Història d'un almogàver</i>	Bullent	2001	XIII. Almogàvers
Enric Lluch	<i>Si la gran deessa ho vol</i>	Bromera	2003	Ibers
Enric Lluch	<i>Temps de conquesta</i>	Bromera	2007	XIII. Jaume I
Enric Lluch	<i>El servidor de l'alquimista</i>	Tabarca	2008	XVI. Alquímia
Enric Lluch	<i>Més enllà del silenci</i>	Perifèric	2013	XVII. Morisquets
Josep M. Morreres	<i>A la recerca d'Angèlica</i>	Tabarca	2000	Edat mitjana. Amor i cavalleria
Josep Miralles	<i>Matinada de llops</i>	Bullent	2006	XVI. Moriscos
Lluís Miret	<i>La muntanya d'argent</i>	Tabarca	2005	XVI. Conquesta d'Amèrica
Lluís Miret	<i>Les valls dels bandolers</i>	Columna	2007	XVI. Bandolerisme
Alexandre Oltra	<i>Cendres a batalla</i>	Tabarca	2012	Mites grecs
Antoni Oliver	<i>El silenci del mariner</i>	Bromera	2002	XVI. Corsaris
Gemma Pasqual	<i>L'últim vaixell</i>	Voramars	2004	Guerra Civil
Ramon Pastor	<i>Heretans un imperi</i>	Barcanova	2002	XII. Xina imperial
Emili Piera	<i>L'any de la invasió</i>	Bullent	1987	Ibers. Roma

AUTOR	TÍTOL	EDITA	ANY	SEGLE. TEMA
Jordi Querol	<i>Quan bufà el ponent</i>	Tabarca	1998	XVIII. Guerra de Successió
Jordi Querol	<i>Els venjadors valencians</i>	Tabarca	1999	XIX. Guerra del Francès
Jordi Querol	<i>Llancen crits de llibertat</i>	Tabarca	2001	XIX. Regnat d'Isabel II
Jordi Querol	<i>No aixafaran el meu poble</i>	Tabarca	2004	XVIII. Romania
Jordi Querol	<i>Encara que ens creguen vençuts</i>	Tabarca	2006	XVI. Imperi Otomà
Vicent Sanchis	<i>Adéu a Berfull</i> ¹⁶	La Xara	1998	XVI. Moriscos
Vicent Sanchis	<i>Memòries d'un alamí</i> ¹⁷	Columna	1999	XVI. Moriscos
Vicent Sanchis	<i>Vespres de foc</i>	Tabarca	2006	XVIII. Guerra de Successió
Vicent Sanhermelando	<i>Esperant la lluna plena</i>	Bromera	2014	XIII. València musulmana
Anaïs Síscar	<i>La bruixa de Diània</i>	Bullent	2008	XX. Postguerra
Joan Andrés Sorribes	<i>La forja de Lessera</i>	Tàndem	1999	Ibers
Joan Torró	<i>El justícia</i>	Bromera	2008	XVI. Inquisició
Silvestre Vilaplana	<i>Les urpes del diable</i>	Marfil	2005	XIV. Inquisició. Vaticà

¹⁶ Reeditada per Tabarca (2005), amb el títol Fàtima de Berfull.

¹⁷ Reeditada per Tabarca (2009), amb el títol Històries d'un alamí.

3.2. GÈNERE FANTÀSTIC

3.2.1. Ciència ficció

El gènere fantàstic, adreçat a adults o a adolescents, és força deficitari en les nostres lletres, tant en la vessant de la ciència ficció com en l'èpica fantàstica o la narrativa de terror. Potser hi tinga a veure el fet que els grans èxits de narrativa fantàstica internacional han estat impulsats, en part, per la maquinària del màrqueting i del cinema. Un monstre contra el qual pocs s'atreveixen a lluitar amb obres pròpies. I és clar, es produeix un cercle viciós: el que els lectors no troben en català, s'acostumen a buscar-lo en altres llengües. Sobta perquè l'obra més venuda en català i llegida entre els joves és *El mecanoscrit del segon origen* (1974) de Pedrolo, pròxima al gènere fantàstic.

Els pocs autors que s'hi han aventurat amb la ciència ficció són més escriptors que fabulen que científics que escriuen literatura. L'única autora especialitzada en català és Montserrat Galícia. I després, passem a aportacions puntuals de Carbó, Vergés o Alcoberro. I encara són més escadusseres en la LIJ valenciana, on només hem estat capaços de comptabilitzar setze títols (sent generosos en els límits del gènere, el destinatari i la inclusió d'autors catalans que han publicat en editorials valencianes).¹⁸ Amb tot, crida l'atenció que des del 2014, en menys d'un any, s'hagen publicat quatre obres: *Laurora de la fi del món*, de Pep Castellano, *Història de Sam. Deus ex machina*, de Josep Enric Belda, *Llum i Estel*, de Carme Miquel i *El ciutadà perfecte*, de Raquel Ricart.

Vicent Pascual, Josep Franco i Carles Cano van provar d'introduir el gènere fantàstic en la LIJ valenciana amb pocs anys de diferència, a primeries dels vuitanta, amb un èxit molt menor que la seua producció de temes més convencionals. Tret d'algunes obres puntuals, el gènere és força escadusser. Darrerament,

¹⁸ Vegeu Gisbert, 2015: 142-173.

Josep Enric Belda, Lourdes Boïgues, Isabel Canet, Shaudin Melgar-Forester o Raquel Ricart han renovat les aportacions, des de diferents subgèneres.

Al País Valencià, l'autora que més ciència ficció ha publicat és la catalana Montserrat Galícia, amb *L'habitació de la Bàrbara* i *Quasi déus*. El futur de la humanitat, en una línia més propera a la ficció especulativa, és el tema central de *Generació Z*, de David Duran. *Xantal, la xica digital*, narra una visió gens idíl·lica del futur, quan els avanços de la genètica permeten l'aparició d'una nova raça, la digital. Albert García, en *Aquell matí era perfecte*, es decanta pels reptes de la robòtica, seguint el mestratge d'Asimov. I Jordi Navarri, en *El cinqué oceà*, ens dóna una visió particular de l'exploració de l'univers. Un obra singular, per la barreja de temps narratius, és *Nit i la tempesta del no res*, de Víctor Peris, una investigació històrica gràcies a les noves tecnologies que possibiliten viatjar en el temps.

Les obres més recents, del 2014, mostren una clara influència del cinema i la televisió. *L'aurora de la fi del món* de Pep Castellano, ens situa en el tema de què passaria si de colp i volta deixaren de funcionar els sistemes elèctrics. *Història de Sam, deus ex machina* de Vicent Enric Belda, imagina un futur controlat pels robots, amb la raça humana en perill d'extinció. *Llum i estel*, de Carme Miquel, situa l'acció en un futur i un món llunyà, amb la particularitat d'una reflexió interessant sobre els efectes del canvi climàtic i el progrés de la humanitat. I pel que fa al 2015, hi ha *El ciutadà perfecte*, de Raquel Ricart, obra amb un elevat nivell d'exigència que explora el gènere de la distòpia, en la línia d'*Els jocs de la fam* o *Dissident*, que tants èxits genera en el panorama internacional però que no és gens conreat a casa nostra.

La col·lecció «El Grill» de 3i4 donà cabuda a un seguit d'obres de ciència ficció. Jordi Querol, en *Dos mons, un planeta*, parla dels universos paral·lels, en una obra breu, que esperona la reflexió. Planteja l'existència d'una realitat paral·lela, on tots tenen un *alter ego* amb una personalitat antagònica. En *La secta dels suïcides*, ofereix una novel·la basada en els perills de la biogenètica, a mitjan camí entre la ciència ficció i el gènere conspiratiu, a partir de les sectes. «El Grill» també ha publicat alguns autors catalans, com Òscar Pich, amb *Mimas*, una obra

especulativa, on un virus converteix els tripulants d'una nau espacial en profetes. I *La síndrome dels estranys sons*, de Jordi Solé, una reflexió sobre la pèrdua de la capacitat comunicativa en el futur.

Una obra remarcable és *Un planeta solitari*, d'Ignasi García. Notable pel rigor científic i la versemblança de les teories que fan possible el viatge pel temps i la transmutació de matèria, gràcies a la física quàntica. Un bon exemple de com es pot crear una novel·la de ciència ficció versemblant i amb personatges convincents.

Convé recordar que la desapareguda Camacuc va iniciar una breu col·lecció «Ciència Ficció», de caràcter divulgatiu, amb dos únics títols: *Xip, grip* (1990), de Xavier Fuster i *Xe, tu, l'àtom? Un joc* (1992), de Joan Escrivà.

El gros d'obres juvenils valencianes que es mouen en l'àmbit d'algun element de la ciència ficció es publiquen a partir dels noranta. L'autor més prolífic és Joan Pla: *L'ordinador màgic*, *L'Òmicron*, *Xantal*, *la xica digital*, *La màquina infernal*, *La venjança dels criptosaures*, *Grafitis*, etc. Joan Pla és un exemple dels autors que aprofiten algun tema referent a les noves tecnologies per a bastir l'argument d'una història d'aventures.

Allunyats dels principis del gènere, hi ha una sèrie d'obres juvenils que utilitzen invents extraordinaris o misteris inexplicables per bastir històries amb un vernís tecnològic o científic. És el cas de *Falcó 3*, *cridant àguila 4*, d'Albert Hernández, sobre el misteri d'una desaparició aèria. Fa reflexionar al voltant de fets que la ciència encara no sap explicar, una tria argumental poc habitual. *El joc com*, de Gemma Lluch, aprofita l'argument de Matrix, per a construir un món paral·lel gràcies als avanços informàtics.

Les editorials valencianes no han creat cap col·lecció específica de ciència ficció. Cert és que les catalanes tampoc, llevat de l'efímera «2001» (1984-1991). Amb tot, EUMO/Bullent va publicar una dotzena de títols en «Projecte Solaris» (1993), que acollia novel·les pensades per a l'aprenentatge de temes científics i tecnològics.

El tema de la vida més enllà de la terra ha estat tractat molt de tard en tard, restringit a la literatura infantil: *La platja encantada*, de Roser Barrufet;

Estel estel·lar, de Lourdes Boïgues; *Invasió*, de Josep Gregori; *Sóc un extraterrestre*, d'Enric Lluch; *El nostre amic extraterrestre* i *Un visitant espacial*, de Josep Masats; *El planeta perdut*, de Jordi Querol; *El dia que en Gluck va arribar a la terra*, de Jordi Sierra. L'èxit alienígena en el cinema i la televisió no s'ha encomanat als autors de LIJ i continua sent, a hores d'ara, una mancança evident.

TAULA 2
NARRATIVA VALENCIANA DE CIÈNCIA FICCIÓ (1975-2015)

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	TEMA
Josep E. Belda	<i>Història de Sam</i>	2014	Bromera	Supervivència dels humans en un món dominat pels robots.
Pep Castellano	<i>Laurora de la fi del món</i>	2014	Bromera	Supervivència de la humanitat si deixa de funcionar l'electricitat
David Duran	<i>Generació Z</i>	1998	Bromera	Futur de la humanitat. Altres mons
Joan Escrivà	<i>Xe tu, l'àtom? Un joc</i>	1992	Camacuc	Divulgació de la ciència
Xavier Fuster	<i>Xip, grip</i>	1990	Camacuc	Informàtica del futur
Albert García	<i>Aquell matí era perfecte</i>	2002	Tabarca	Futur. Robòtica i humans
Ignasi García	<i>Un planeta solitari</i>	2002	Viena	Futur de la humanitat. Viatges espai-temps
Montserrat Galícia	<i>Quasi déus?</i>	2001	Bromera	Aventures galàctiques. Altres mons

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	TEMA
Montserrat Galícia	<i>L'habitació de la Bàrbara</i>	2004	Bullent	Altres mons. Convivència entre espècies
Albert Hernández	<i>Falcó 3 cridant àguila 4</i>	1999	Tabarca	Desaparicions aèries. Fets inexplicables
Carme Miquel	<i>Llum i Estel</i>	2014	Bullent	Mons del futur. Problemes actuals
Jordi Navarri	<i>El cinqué oceà</i>	2003	Bullent	Exploració de l'univers
Ramon Pastor	<i>La còlera de Mart</i>	1999	7 i Mig	Intriga policíaca al planeta Mart del segle XXII
Víctor Peris	<i>Nit i la tempesta del no res</i>	2004	Tabarca	Investigació històrica amb màquines del futur
Joan Pla	<i>Xantall, la xica digital</i>	2007	Baula	Futur. Genètica
Jordi Querol	<i>La secta dels suïcides</i>	1997	3i4	Perills de la genètica
Jordi Querol	<i>Dos mons, un planeta</i>	2001	3i4	Universos paral·lels
Raquel Ricart	<i>El ciutadà perfecte</i>	2015	Andana	Distòpia en un futur possible

3.2.2. Èpica i fantasia

En la producció infantil, hi ha una majoria aclaparadora d'obres més o menys fantàstiques, amb ben pocs exemples de realisme. Entre les línies dominants hi ha: la creació de mons imaginaris; els personatges fantàstics que centren la història; el sentit de l'humor com a tret desmitificador i d'aproximació; els animals personificats; la família, l'amistat i els valors; i l'autosuperació dels protagonistes.

Quan es parla de literatura fantàstica, en qualsevol de les vessants, és fàcil incórrer en un reduccionisme. L'associació de fantasia i infantesa, com si la literatura d'adults fóra incompatible amb la meravella. L'èxit internacional de Tolkien, Lewis, Funke, Paolini, etc., i la proximitat d'autores com Laura Gallego o Maite Carranza no ha esperonat el gènere èpic i fantàstic entre en la LIJ valenciana.¹⁹

Vicent Pascual, Josep Franco i Carles Cano van provar d'introduir el gènere en la LIJ valenciana amb pocs anys de diferència. *L'últim guerrer* (1986) de Pascual, *El misteri de l'aigua* (1985) i *La sal* (1988)²⁰ de Franco, pròximes a l'univers tolkià i mitològic, van tindre una fortuna molt menor que altres produccions més convencionals dels mateixos autors. A pesar de ser obres que s'adscriuen perfectament a les regles i a la qualitat de la literatura fantàstica. Hi ha la idea central d'un món harmònic que trontolla davant l'amenaça del mal, un enemic foraster, sanguinari, desprietat, que cal véncer per restaurar l'equilibri. Fet i fet, Franco és l'autor de més incursions en el gènere fantàstic, també per al lector infantil, amb *Anàdia, la ciutat submergida*, el viatge meravellós d'Ida a la recerca d'un món on viure. Per una altra banda, *Llegendes del Sol i de la Lluna* (1985) és una obra singular dins de la producció de Carles Cano, a mitjan camí de la narrativa fantàstica més aventurera i el relat inspirat en l'evocació dels contes orientals, a l'estil de *Les mil i una nits*.

La lluita entre el bé i el mal, les batalles llegendàries i la superació dels personatges, és l'eix vertebrador de *La devastació violeta* (1991), de Joaquim Espinós. Amb la particularitat de ser una de les poques novel·les de temàtica fantàstica pacifista. Continua la creació d'un món imaginari nostrat, de toponímia propera, als boscos de la Verda Tramuntana i de la Plana de l'Espill, barrejada amb una recerca no de la victòria bèl·lica, sinó del recobriment de la pau i de l'harmonia.

¹⁹ Per a una visió del gènere fantàstic en català, tant de terror com especulatiu, vegeu Munné-Jordà (1997), *Futurs imperfectes*.

²⁰ *La sal* va obtindre el Premi Ramon Muntaner de l'editorial Empúries, un dels més prestigiosos de narrativa juvenil.

Quan parlàvem de ciència ficció fèiem referència a l'espai, als universos desconeguts, a les civilitzacions sorprenents però possibles. Ara, en el gènere fantàstic, tot ocorre a la terra, una terra arcaica de reminiscències antigues o medievals, situada en la indeterminació mítica, que ens parla des de l'èpica de l'aventura i el tema bàsic de la lluita del bé contra el mal, i entremig, la lluita pel poder i per l'amor. En les literatures normalitzades, els escriptors s'especialitzen i no escriuen obres fantàstiques puntuals, creen sagues. Penseu en Tolkien, Lewis, Gallego i més prop, Maite Carranza. La literatura fantàstica valenciana no ha estat capaç de crear encara, cap saga.

Una altra obra primerenca és *El collar maragdí del rei Hussein* (1987). Vicent Escrivà endinsa el lector en un món de ressonàncies exòtiques i orientals, amb encunyacions lèxiques que uneixen la creació narrativa d'un món fantàstic amb la creació lèxica d'un llenguatge *ad hoc*, un món que té paraules a la mesura de les coses i de les persones. És la història d'un «primpríncep», protagonista d'una mítica ancestral i familiar, alhora, gràcies a les referències toponímiques i les al·lusions a esdeveniments coneguts, com ara l'expulsió dels moriscos valencians. Comptat i debatut, una obra personal i digna de ser recuperada, com moltes de les històries esmentades, de les boires dels llibres descatalogats i només trobadors a biblioteques.

Dins de la literatura més fantàstica que no èpica, cal assenyalar *La lluna de Taa* (1993), de Miquel Martínez. Una obra ambiciosa, ambientada en un món fabulós, que utilitza la tècnica de les històries inserides dins de la narració. Altres obres presenten un caràcter més infantil, com ara *Elis*, de Josep Cháfer, les aventures d'un donyet que combinen narració amb partitures musicals; o tenen un tarannà més reflexiu, com *Van ploure estrelles*, de Raquel Ricart, la història d'un xiquet que busca respostes en un micromón màgic, de gran lirisme i sensibilitat.

Lourdes Boigues és la primera a introduir un dels temes de major èxit internacional dels últims temps. *El secret de Caterina Cremec* i *La venjança de Caterina* són el primer ataüllament d'una vampiressa aclimatada al País Valencià. Una història contada des del sentit de l'humor i el dinamisme que ha estat capaç de crear un

personatge original. Després d'aquesta experiència, ha provat sort en el gènere epico-fantàstic, amb la novel·la *Arc. El naixement d'una heroïna*, publicada per Edicions 62.

Una constatació de les dificultats del gènere és el fet que Bromera llançara una col·lecció específica, «Esfera». S'hi han publicat una trentena de títols de la millor literatura fantàstica internacional, obres de Brennan, Colfer, Pullman, McKay, Gallego, Funke, Carranza, Rushdie. Cap autor valencià, però.

No obstant això, hi ha excepcions esperançadores. És el cas de Shaudin Melgar-Foraster, autora de dues obres molt sòlides de temàtica fantàstica: *Més enllà del somni*, i la continuació, *Perduts a l'altre món*. Dues obres arriscades, primer, pel gènere i el tema, el viatge a un món de màgia i fantasia per mitjà dels somnis; segon, per l'extensió considerable; i tercer, per la solidesa de l'univers que són capaces de construir, on alterna la narració des de dos punts de vista diferents.

La copa dels orígens, d'Isabel García Canet, amb una prosa madura i una bona capacitat narrativa, es capbussa en el món *dipinto*, el món dels quadres de la galeria dels Uffizi, on els personatges cobren vida i formen un autèntic univers paral·lel d'intrigues i aventures. Una línia fantàstica que continua *El baró del foc*, en què barreja el seu món personal amb la incorporació de personatges de la mitologia popular valenciana, com ara l'ocell Caro, i un espai també mític i carregat de simbolisme, el monestir de la Valldigna.

Francesc Mompó, per la seua banda, ha creat dues obres que recuperen per a la literatura culta personatges de l'imaginari popular. Són *Uendos* i *Els greixets*. En *Uendos*, situa l'acció en un poblat de donyets i fa viure les seues aventures. *Els greixets* s'aproxima a la novel·la fantàstica de terror. Ficciona una sèrie d'assassinats inexplicables, on tot apunta a la implicació dels greixets, criatures fantàstiques que assassinen xiquets per a extraure'ls el greix. *Els fantasmes de Lacrimina Coeli*, en canvi, és una novel·la cama ací, cama allà del gènere fantàstic, amb un gran sentit de l'humor. Una escola plena de fantasmes i personatges que enfilen un desgavell rere l'altre.

Pel que fa a la literatura infantil, hi ha més exemples. *La llegenda de l'amulet de Jade*, de Vicent Enric Belda, aventures que recorden el millor cinema èpic oriental,

a l'estil d'*El mite* o *La casa de les dagues voladores*; *Guadà*, de Maurici Belmonte, conjuga la fantasia amb el rerefons ecològic. Narra la història d'una ciutat misteriosa, Guadà o el País del Pacte, que viu en equilibri amb la natura. L'harmonia es veu amenaçada per un mal modern, la industrialització i el capitalisme; El tema del viatge és el motiu central d'altres dues obres, de Toni Oliver i de Josep Chapa. Oliver proposa un viatge fabulós, pròxim al relat èpic de *Jàson i els argonautes*, en *Els guerrers de les illes Ginèsies*; *Tingonass*, de Josep Chapa, narra un viatge al món de la fantasia per mitjà d'un llibre. Una història de gnoms, fades i bruixes que juga amb el misteri on, com diu l'autor: «Res no és el que sembla, res no acaba on pensem i no sabem on continua»; *La flauta màgica* de Mercè Climent arrisca amb una història totalment diferent del que és habitual a la LIJ valenciana. Una narració a partir de l'argument i els personatges de l'òpera de Mozart, escrita des del lirisme, que dona molt de joc, a l'hora de relacionar música i literatura.

TAULA 3
NARRATIVA FANTÀSTICA VALENCIANA (1975-2015)

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	TEMA
Domènec Ardit	<i>El mite d'Hèrcules</i>	2011	3i4	Aventures. Heroi mitològic
Manel Alonso	<i>La maledicció del silenci</i> ²¹	1992	Camacuc	Aventures. Màgia i llegendes
Vicent Enric Belda	<i>La llegenda de l'amulet de Jade</i>	2007	Bromera	Aventures orientals
Tomàs Belaire i M ^a Jesús Belaire	<i>El laberint de les tres corones</i>	1993	Tabarca	Aventures en un parc d'atraccions encantat
Maurici Belmonte	<i>Guadà</i>	1998	Bullent	Ciutat fantàstica

²¹ Reeditada en Brosquil (2007).

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	TEMA
Lourdes Boïgues	<i>El secret de Caterina Cremec</i>	2008	Bullent	Història de vampirs
Lourdes Boïgues	<i>La venjança de Caterina Cremec</i>	2012	Bullent	Continuació
Lourdes Boïgues	<i>Arc. Història d'una heroïna</i>	2013	Grup 62	Heroïna guerrera
M ^a Jesús Bolta	<i>La cova dels estels</i>	1990	Camacuc	Intriga. Mons paral·lels
Carles Cano	<i>Llegendes del Sol i de la Lluna</i> ²²	1988	Gregal	Mites i llegendes
Mercè Climent	<i>La flauta màgica</i>	2014	SM Arrels	Narra l'òpera de Mozart.
Carles Cortés	<i>La clau que obria tots els panys</i>	2015	Bromera	Màgia i aventures.
Josep Chapa	<i>Tingonass</i>	2001	Tàndem	Viatge al món de la fantasia
Josep Cháfer	<i>Elis</i>	2012	Tàndem	Aventures d'un donyet
Vicent Escrivà	<i>El collar maragat del rei Hussein</i>	1984	Bullent	Aventures. Món àrab
Joaquim Espinós	<i>La devastació violeta</i>	1993	Bullent	Fantasia èpica
Josep Franco	<i>El misteri de l'aigua</i> ²³	1987	Gregal	Fantasia èpica
Josep Franco	<i>La sal</i>	1995	Empúries	Fantasia èpica
Josep Franco	<i>Anàdia, la ciutat submergida</i>	1995	Bromera	Ciutat fantàstica

²² Reeditada per Bromera (2011). Existeix una edició en Empúries (1998).

²³ Reeditada per Columna (1990).

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	TEMA
Isabel García Canet	<i>La copa dels orígens</i>	2011	Bullent	Mons paral·lels de la pintura
Isabel García Canet	<i>El baró de foc</i>	2015	Bullent	Éssers fantàstics a la Valldigna
Antoni Garcia Oliver	<i>Els guerrers de les illes Ginèsies</i>	2006	Bromera	Aventures. Món mític
Miquel Martínez	<i>La lluna de Taa</i>	1993	3i4	Aventures. Món fantàstic
Shaudin Melgar-Foraster	<i>Més enllà del somni</i>	2008	Bullent	Viatge al món màgic
Shaudin Melgar-Foraster	<i>Perduts a l'altre món</i>	2012	Bullent	Viatge al món màgic
Francesc Mompó	<i>Els greixets</i>	2005	Tabarca	Intriga i desaparicions. Personatges de la cultura popular
Francesc Mompó	<i>Uendos</i>	2008	Tabarca	Aventures de dos donyets
Francesc Mompó	<i>Els fantasmes de Lacrimina Coeli</i>	2010	Bullent	Humor i fantasmes
Ramon Pastor	<i>Les tenebres de Maldar</i>	2003	Baula	Fantasia èpica
Vicent Pascual	<i>L'últim guerrer</i> ²⁴	1988	Gregal	Fantasia èpica
Raquel Ricart	<i>Van ploure estrelles</i>	2002	Tàndem	Món de la fantasia. Viatge iniciàtic

²⁴ Reeditada per Tabarca (1993).

3.2.3. El terror

També poc trobador és el gènere de terror, la novel·la gòtica o de fantasmes. La LIJ valenciana sembla més interessada a incorporar-ne elements puntuals, màgics o sobrenaturals, en narracions de caire realista. Amb tot, hi ha autors que l'han integrat en el seu univers creatiu: Lourdes Boïgues, Jesús Cortés, Empar de Lanuza, Miquel Martínez, Francesc Mompó o Silvestre Vilaplana.

En les lletres valencianes, el terror no ha estat ben considerat, ni en la formulació decimonònica de la novel·la gòtica ni en l'actual *thriller* psicològic. Més que obres de terror, en sentit estricte, en la literatura valenciana trobem la *fantasia sobrenatural*, narracions on apareix algun element paranormal, inserit en la trama. Com en el cas de la narrativa fantàstica, mentre altres literatures generen *best sellers* a l'estil de H. P. Lovecraft o Stephen King, ací continua menystingut a la categoria de producció menor. Obliden que la por és la matèria primera dels millors relats meravellosos. I la por a allò desconegut, a la mort, a la foscor, a la incertesa... és un dels instints definitoris de la humanitat. Tocant a la literatura juvenil, resulta si més no curiós que un dels autors més venuts en valencià de l'última dècada siga el gallec Agustín Fernández Paz, especialitzat en la intriga i el suspens, amb títols com *Cartes d'hivern*, *Aire negre* o *Tres passes pel misteri*.²⁵ Un èxit similar al d'*Històries de por*²⁶, d'Angela Sommer-Bodenburg.

El gènere de terror i la novel·la fantàstica s'han nodrit de traduccions, ara i adés. Aquesta tendència d'associar-los amb autors estrangers ha arribat fins al punt que en «El Micalet de Por», una col·lecció específica creada per Bromera, autors valencians publiquen amb pseudònim de ressonàncies nòrdiques.

Un simple colp d'ull a la fila dels anys de publicació de la graella d'aquest apartat, revela que la majoria d'obres del gènere apareixen pels volts de l'any 2000. L'excepció és novament Empar de Lanuza, qui publica la primera narració

²⁵ *Cartes d'hivern* va per la 22a edició, *Aire negre* per la 10a i *Tres passes pel misteri* per la 4a.

²⁶ 21 edicions.

gòtica d'estil victorià de la LIJ valenciana, en un dels millors contes de *Leskletxa assassina* (1991), «Un barret per a Roser». La majoria de les obres valencianes no són narrativa de terror, sinó narrativa que incorpora elements del gènere (aparicions, fets sobrenaturals, etc.). No obstant això, a hores d'ara, la LIJ valenciana compta amb una nòmina més que respectable d'autors que han gosat d'enfrontar-se a la por o al suspens psicològic, des de múltiples formes. De tots, Silvestre Vilaplana és qui la incorpora amb major freqüència i efectivitat.²⁷ El model triat, el *thriller*: narració ràpida, contundent i cinematogràfica. Aquest interès l'assaja en dues obres primerenques i molt ben acolides: *La mirada d'Al-Azraq* i *Els dimonis de Pandora*. La trama detectivesca i la intriga per a resoldre el misteri del robatori dels ploms ibèrics d'Alcoi s'entrellacen amb el recurs inquietant a les profecies apocalíptiques, el paper dubtós de la jerarquia eclesiàstica, els assassinats inexplicables i la intervenció de forces malignes i sobrenaturals.

Una fórmula que reprén, aplicada a la novel·la d'ambientació històrica, en *Les urpes del diable* i, fins i tot, en la producció d'adults, com ara *L'anell del pescador*. *La frontera negra* fa una passa avant, amb una major complexitat i ambició. Situada en diferents punts del planeta, els personatges són víctimes de l'omnipresència del mal i d'un destí apocalíptic. El resultat és un terror més psicològic que ambiental, una atmosfera de suggestió capaç de mantindre el lector amb el cor en un pessic. La lluita contra el destí i les lleis de la natura, tan pròpia de l'ésser humà, és responsable de despertar els dimonis. En *Resurrecció*, la lluita és la d'un pare contra la mort de la seua filla. Al cap i a la fi, la por més antiga de la humanitat, la por de la mort. Vilaplana crea uns personatges turmentats i una atmosfera de tensió tibada, com una corda de guitarra que amenaça trencar-se però resisteix fins a l'últim acord.

La novel·la gòtica té una fita magnífica en *L'enigma de Sir Robert McLean*, de Miquel Martínez. De la fórmula clàssica estant (ambientació a Escòcia, segle

²⁷ Vilaplana és un dels autors més venuts, amb obres que es reediten contínuament. *La mirada d'Al-Azraq* (1999), publicada en Marfil, va per la 13a edició; *Els dimonis de Pandora* (2000), en Bromera, per l'11a; *Les urpes del diable* (2005), en Marfil, per la 9a.

XIX, mansió aristocràtica, maledicció del personatge) Martínez basteix una història sòlida, que atrapa el lector i el fa esborronar-se.

L'estirp de l'horror, de Vicent Enric Belda, parla d'una maledicció de transmissió generacional, un altre dels *leitmotiv* de la novel·la de terror: la lluita contra un destí malèfic implacable. I *Les ombres del bosc* introdueix el personatge de l'home llop. *La mansió del terror*, de Jesús Cortés, parteix del tema d'una casa encantada i busca un lector més infantil. Igual que *La meua família i altres monstres* de Francesc Gisbert, des del sentit de l'humor i una voluntat paròdica i caricaturesca.

L'altre món com a element desestabilitzador és present en: *Veus del més enllà*, d'Adela Ruíz; els relats d'*Espectres, bruixes i dimonis*, de Manuel del Álamo; *L'àngel de la mort*, de Juane Gumbau; *Habitació 502*, de Pep Castellano; *El fantasma de la torre*, de Gisbert, etc. Alguns autors parlen de la vida més enllà de la mort, no per espantar, sinó per establir una perspectiva respecte al món dels vius. És el cas de Toni Cucarella, amb *Ulisses i el fantasma foraster*. La història d'una amistat entre dos desheretats, un rodamón i una ànima en pena, que malviuen, marginats i invisibles a la societat. *La mirada del gamarús*, de Lluçà Vallés, incorpora molts elements de la novel·la de terror (sorolls, misteri, aïllament, etc.) amb la finalitat de desvetllar un passat ocult. *Les màgiques nits de Prada*, de Manuel Joan i Arinyó, desenvolupa un tema original. Els fets inexplicables que ocorren al voltant de l'estada d'uns joves a la universitat d'estiu de Prada, relacionats amb les llegendes que s'hi contenen.

Els vampirs, tan cèlebres en la literatura internacional,²⁸ són els protagonistes de la saga creada per Lourdes Boïgues, amb *El secret de Caterina Cremec* i *La venjança de Caterina*, de la qual hem parlat al capítol dedicat a la narrativa fantàstica.

Jaume Miquel ha tractat el suspens en tres obres molt distintes: *El franceset*, la història d'un esperit de la segona guerra mundial que es comunica amb els joves

²⁸ *El llit sota la tomba. Antologia de la narrativa de vampirs* (2003), d'Emili Olcina, editat per Laertes, ens dona una extensa mostra d'autors reconeguts seduïts pel subgènere vampiresc, des de Polidori, Gautier o Stoker, fins a Tolstoi, Crawford, Lawrence, Scott Fitzgerald o el nostre Joaquim Ruyra, entre altres. Una altra antologia de clàssics internacionals és *Criatures d'ultratomba* (2011), editada per Tàndem.

mitjançant les noves tecnologies; *Terror talaiòtic*, una obra singular, arrelada a la terra i als seus monuments; i *Els esperits blancs*, sobre un viatge a la neu que es complica quan els protagonistes són atacats i marcats al coll amb l'estigma d'una au misteriosa.

Amb tot, són dues autores catalanes les que més sovintegen la por, en les col·leccions valencianes. Maria Mercè Company, amb *La presència* i *La veu*. I Rosa Maria Colom, per als més joves, amb els reculls de relats *Divendres 13* i *Creus en fantasmes?*. Altres llibres de narracions breus són *Cita amb la por*, de Dolors Pellicer, i *Les històries estranyes*, de Francesc Gisbert.

TAULA 4 NARRATIVA DE TERROR O DE FANTASIA SOBRENATURAL VALENCIANA (1975-2015)

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	TEMA
Manuel del Álamo	<i>Espectres, bruixes i dimonis</i>	2003	Tabarca	Històries de terror
Manuel del Álamo	<i>Quan arriba el crepuscle</i>	2008	Tabarca	Investigació i fets inexplicables
M. Joan i Arinyó	<i>Les màgiques nits de Prada</i>	2008	Baula	Fets inexplicables
Vicent Enric Belda	<i>L'estirp de l'horror</i>	2005	Bromera	Maledicció de transmissió generacional
Vicent Enric Belda	<i>Les ombres del bosc</i>	2012	Bromera	<i>Thriller</i> sobrenatural.
Pep Castellano	<i>Habitació 502</i>	2004	Tabarca	Presències sobrenaturals
Rosa M. Colom	<i>Divendres 13</i>	2004	Bromera	Històries de fantasmes
Rosa M. Colom	<i>Creus en fantasmes?</i>	2008	Bromera	Històries de por

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	TEMA
M. M. Company	<i>La presència</i>	1998	Bromera	Fantasmes
M. M. Company	<i>La veu</i>	2007	Bromera	Fantasmes
Jesús Cortés	<i>La mansió del terror</i>	1998	Bromera	Casa encantada
Toni Cucarella	<i>Ulisses i el fantasma foraster</i>	2007	Perifèric	Rodamón i ànima en pena
Francesc Gisbert	<i>El fantasma de la torre</i>	2002	Bullent	Torre encantada
Francesc Gisbert	<i>La meua família i altres monstres</i>	2006	La Galera	Casa encantada. Humor
Francesc Gisbert	<i>Les històries estranyes</i>	2007	Bromera	Relats sobrenaturals de fantasmes, bruixes, etc.
Francesc Gisbert	<i>Des de la foscor</i>	2010	Edelvives	Illa i casa amb maledicció
Juane Gumbau	<i>L'àngel de la mort</i>	2005	Tabarca	Investigació. Fets paranormals
Juane Gumbau	<i>Tal com caragols de mar</i>	2008	Tabarca	Personatge inquietant
Jaume Miquel	<i>Els esperits blancs</i>	2009	Edebé-Marjal	Atac d'una au misteriosa
Jaume Miquel	<i>Terror Talaiòtic</i>	2011	Dolmen	Torres de vigilància encantades
Jaume Miquel	<i>El franceset</i>	2011	Ed. 96	Més enllà
Miquel Martínez	<i>L'enigma de Sir Robert McLean</i>	2000	3i4	Gòtica
Francesc Mompó	<i>Els greixets</i>	2005	Tabarca	Criatures fantàstiques. Maten xiquets

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	TEMA
Dolors Pellicer	<i>Cita amb la por</i>	2004	Voramara	Recull de contes
Adela Ruíz	<i>Veus del més enllà</i>	2012	Tabarca	Espiritisme. Fantasmes
Llucià Vallés	<i>La mirada del gamarús</i>	2006	Perifèric	Casa encantada, amb un secret
S. Vilaplana	<i>Els dimonis de Pandora</i>	1999	Bromera	Assassinats i rerefons demoníac
S. Vilaplana	<i>Les urpes del diable</i>	2005	Marfil	Assassinats a Roma
S. Vilaplana	<i>La frontera negra</i>	2007	Bromera	Assassinats i profecies
S. Vilaplana	<i>Resurrecció</i>	2011	Bromera	Vida després de la mort

3.3. ALTRES GÈNERES²⁹

La literatura amorosa és un gènere molt popular i ben vist, per mediadors i editors, sempre que no atempte contra la moral. En la LIJ valenciana hi ha una voluntat de ser políticament correctes, en un exercici d'autocensura més que evident. Per regla general, no hi ha històries d'amor homosexual, ni de drogo-addicció, ni de prostitució, ni de delinqüència, i ben poques d'enamoraments entre races, edats o cultures diferents. Les úniques obres juvenils publicades en editorials valencianes que s'han atrevit a parlar, per exemple, del lesbianisme (de l'homosexualitat no n'hi ha cap ni una) són *Joc de dames*, del català Santi Baró i *Endevina qui*, de Gemma Pasqual. També s'eviten els excessos de l'erotisme. Pesa

²⁹ Per a una anàlisi per aprofundida de la literatura de caràcter més sentimental, de les temàtiques adolescents, de la intriga, de l'aventura i dels llibres de colla, vegeu Gisbert (2015, 174-196).

com una llosa el mercat escolar, el què diran pares i mestres. La sexualitat està sotmesa a una moral molt rígida. No hi ha escenes eròtiques, fora de les condescendents, i molts temes tabú (amor entre persones del mateix sexe, entre diferents edats, diferents races...). La transgressió a la valenciana només és permesa amb enamoraments entre diferents classes socials, i quasi sempre tendeix al final feliç.

Amb tot, hi ha autors que han creat trames ben teixides i personatges capaços de captivar els adolescents, com ara Pasqual Alapont, Jesús Cortés, Joaquim González i Caturla, Francesc Mompó i, sobretot, Joan Pla. Si fem una mica d'història, ens adonarem que l'èxit de vendes de *Mor una vida, es trenca un amor* (1981), de Joan Pla, entre els estudiants de batxillerat, va animar la construcció d'històries amb una fórmula fixa, de la qual s'ha abusat: enfrontament generacional de pares i fills, importància de l'amistat, narrador juvenil i en primera persona, espai valencià, etc. En aquesta línia, però amb una trama molt més senzilla, hi ha un altre èxit dels primers anys de la LIJ valenciana, *Tot l'estiu per davant* (1992), de Joaquim González i Caturla. Als noranta, la temàtica amorosa i adolescent es renova amb obres que intenten aproximar-se a problemes socials o psicològics. És el moment de les novel·les de Pasqual Alapont, a l'estil de *L'infern de Marta* o *Lovella negra*, de la trilogia amorosa de Francesc Mompó, on destacariem *Els ulls del llac*, i de *Roses negres a Kosovo* de Jesús Cortés.

Un altre tema recurrent de la *novel·la juvenil* són les històries sobre adolescents. Hi ha el pensament generalitzat que els joves s'han de sentir més fàcilment atrets per arguments que parlen dels joves i del seu món quotidià (o pel que els adults entenen que ha de ser el seu món). Una opinió reduccionista i empobridora que, llevat d'algunes excepcions, ha generat moltes obres prescindibles. Més enllà dels llibres autoajuda o de formació en el món adolescent, hi ha una sèrie de novel·les que se centren en algun tema transversal: la violència de gènere, el *bullying*, el racisme, la immigració, la igualtat, etc., de resultats dispars i sovint fetes *ad hoc*.

A diferència de la literatura de consum, la LIJ valenciana té ben poca novel·la negra i detectivesca, enteses com l'exploració dels ambients i els instints més baixos de la societat en un espai urbà. L'èxit del primer Ferran Torrent i del

seu antiheroi Butxana, en comptes d'esperonar la producció de novel·la negra, va actuar d'element dissuasiu. Semblava que escriure novel·la negra era *imitar* l'obra d'altres autors difícils de superar. I alhora, els baixos fons habitats per delinqüents, prostitutes i corruptes potser no resultaven massa atractius per a uns gustos escolars dependents del què diran. A pesar d'això, les històries de detectius juvenils amb misteris més o menys reeixits, barrejats d'aventures, en són un dels motius més habituals, juntament amb els viatges. Entre els temes que sovintegen la novel·la d'aventures trobem: el viatge, la recerca del tresor, el segrest, la conspiració, l'ecologisme, els avanços científics o tecnològics i la intriga a partir d'objectes del passat. El model dominant acostuma de ser: brevetat, rapidesa narrativa, personatges d'edat similar al lector model i estil senzill. L'obra canònica, que marcà escola, per a bé i per a mal, va ser l'èxit d'*El guardià de l'anell* (1983), de Vicent Pascual i d'algunes novel·les primerenques de Joan Pla durant la dècada dels noranta. També és cert que aquest model dels anys vuitanta i noranta va sent superat per autors nous, apareguts a partir del 2000, que escriuen una novel·la d'intriga i aventures més complexa i sovint exigent, amb un lector model més ambiciós.

Els llibres de colla han tingut dues col·leccions específiques, «A Colp de Pedal» (Abril Prodidacta) i «La Colla del Brosquil» (Brosquil edicions). Si bé la novel·la protagonitzada per joves és omnipresent, no ho són les històries amb continuïtat en segones o terceres parts. Hi ha les sèries d'Alapont³⁰ (Manel i l'avi Frederic, el cicle de Morgana), de Jesús Cortés (la colla d'Àlex),³¹ de Francesc Gisbert (les detectius Alícia i tia Sofia),³² de Joan Pla (els tres títols de l'autobús Jordiet)³³ o de Mercé Viana (Llúcia i els pirates).³⁴

³⁰ *No sigues bajoca*, *Estàs com una moto* o *Cagadets de por*, figuren entre les obres més venudes i superen, en conjunt, els 100.000 exemplars editats, en Bromera.

³¹ *Àlex i Cia*, *detectius* i *Àlex i Cia*, *delinqüents*, en Bromera.

³² *Misteris S.L.*, *Les històries estranyes* i *Investigaràs fins al final*, en Bromera.

³³ *L'autobús Jordiet*. *Pirates i bandolers* o *L'autobús Jordiet i la bruixa Elisenda*, en Bromera.

³⁴ *El bagul de les disfresses*, *Els pirates van a Roma* i *Els pirates van a Egipte*, en Santillana/ Voramar.

Els pocs llibres amb continuïtat és un símptoma que el públic lector no està consolidat i és estacional: es lligen les lectures obligatòries, durant l'etapa d'estudiants, i poc més.

3.4. HERÈNCIA DE LA RONDALLÍSTICA

Un tret compartit per totes les societats immerses en una temptativa de redreçament de la identitat cultural és l'interès per la narrativa inspirada en la tradició oral (Valriu 1998, 27 i ss.). Almenys, en un primer moment. Empar de Lanuza va aplicar la tesi de Rodari i demostrà que la literatura oral pot ser un bon punt de partida (pel que fa a la recuperació de temes i tècniques). *El savi rei boig* (1979), Premi Folch i Torres i publicat en «Els Grumets» de La Galera, l'editorial de referència de la LIJ catalana del moment, és llibre més emblemàtic i capdavanter d'aquesta línia: l'obra inaugural de la LIJ valenciana. Han seguit el model autors com Carles Cano i Llorenç Giménez. Dins de la narrativa breu, domina la rondalla sobre el conte d'inspiració moderna. Un fet que pot indicar una excessiva dependència de la tradició i certa desconfiança a posar en pràctica tècniques i temàtiques més agosarades. D'altra banda, també hi ha una continuïtat remarcable en la publicació de reculls de rondalles destinades a l'ensenyament. Mentre que als vuitanta i noranta se'n publicava algun, de tant en tant, a partir del 2000 hi ha hagut una revifalla:

Aquesta línia recopiladora es produeix cada cop que en algun indret del món es tem que els infants no arriben a heretar el seu legítim patrimoni literari: el de la seva terra, la seva llengua i la seva gent. A casa nostra ha acabat afermant-se culturalment amb el tríode format pel ja esmentat filòleg balear Alcover, pel folklorista barceloní Joan Amades [...] i pel gramàtic i novel·lista alacantí Enric Valor (Duran 2002: 35).

El món de les rondalles s'ha tornat a posar en valor, potser, davant la desaparició imminent dels últims rondallaires i del món que evoquen. Des de les primeres recopilacions de Valor i Caturla, han aparegut vora trenta publicacions que permeten un treball a l'aula o una lectura pel públic infantil, entre reculls adaptats per a l'escola o rondalles editades de forma independent. Carles Cano, Francesc Gascon, Víctor Gómez Labrado, Pepa Guardiola, Llorenç Giménez, Empar de Lanuza o Jordi Raül Verdú són alguns dels autors més remarcables.³⁵

Al costat de la rondalla, també observem una altra línia complementària, amb tècniques similars: la del conte modern. Tant els seguidors del model de Rodari i de la transgressió des del conte tradicional, com els partidaris d'una línia més moderna, a l'estil de Dahl (Garralón, 2001: 142). Manel Alonso, Ferran Batailler, Carles Cano, Empar de Lanuza, Enric Lluch, Vicent Marçà, Dolors Pellicer, Vicent Pardo i Mercè Viana són alguns dels molts noms que cal esmentar.

3.5. POESIA³⁶

La poesia és un gènere que ha rebut una espenta definitiva des dels anys noranta, amb autors com Joana Raspall, Lola Casa, Sala Valldaura o Ricard Bonmatí, que han esperonat l'aparició d'altres autors al País Valencià: Josep Ballester, Teresa Broseta, Eva Dénia, Fina Girbés, Marc Granell, Dolors Pellicer, etc. Amb tot, continua patint l'oblit de les editorials i dels plans de foment de la lectura. No hem d'oblidar que molts dels recursos del llenguatge poètic són a la base de l'oralitat i representen una eina excel·lent per a familiaritzar els infants amb la literatura. Recordem que la represa literària valenciana va començar cap als anys

³⁵ Vegeu Gisbert (2015, 197 i ss.).

³⁶ Per a una visió de conjunt tant de la poesia vegeu l'article de Josep Antoni Fluixà, «Panorama de la literatura infantil i juvenil al País Valencià» (2011, 23 i ss) i Lluch i Valriu (2011, 131).

setanta i vuitanta amb la publicació, primer, de molta poesia, a la qual van seguir a poc a poc obres narratives. En literatura és habitual que els narradors escriguen poesia de joves, per adquirir seguretat i destresa. En el cas de la LIJ valenciana, primer es va fer narrativa i, a partir de la dècada dels noranta, comencen a brollar reculls poètics. A diferència de la poesia d'adults, la poesia infantil gira al voltant d'eixos temàtics pròxims al món dels lectors: la natura (els animals); la roda del temps (meteorologia); un àmbit (els instruments musicals, la casa, els colors); l'imaginari col·lectiu (fades, bruixes, donyets), etc. els llibres de poesia presenten una gran evolució en l'aspecte material, amb millores en els canvis de format, de lletra, la qualitat del paper i de les il·lustracions. La poesia es considera que ha d'entrar pels ulls, abans de sentir-se amb el cor. Hi ha una presència constant del to popular en la majoria d'autors (jocs de paraules, endevinalles, embarbusaments, etc.), amb força varietat temàtica. Marc Granell, Fina Girbés i Dolors Pellicer són els autors més especialitzats i de major continuïtat en poesia infantil. Marc Granell inaugura el gènere amb *L'illa amb llunes* (1993), una obra innovadora de poesia i imatge per als més joves, i des d'aleshores ja suma set reculls.

Una de les poques coses en què el País Valencià és capdavanter és l'interès per la poesia infantil. Bromera i Tàndem sumen el 50 % dels títols editats de poesia infantil en català, durant la primera dècada del segle XXI. I si afegim les obres de la nova editorial Andana, en «Vagó de Versos», superen la producció dels segells catalans. Entre les obres pioneres d'aquest gènere cal esmentar *La pluja boja* (1984), publicada per Joan Vila en Gregal, *Abecedari de diumenge* (1988), d'Empar de Lanuza i *Gori-gori, rum-rum* (1989), de Joan Ponsoda, totes tres descatalogades, ara com ara.

Les endevinalles de Llorenç (1997), publicat per Tàndem en la mateixa època que *Poemes de les quatre estacions*, de Maria Beneyto, és un llibre il·lustrat, original i amb personalitat, que remet a la poesia d'arrel popular.³⁷ Llorenç Giménez

³⁷ Aquest llibre va rebre el Premi de la Crítica de l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, el Serra d'Or i el del Ministeri d'Educació i Cultura per les millors il·lustracions.

s'ha especialitzat en una poesia d'arrel popular, com a bon contacontes, amb una trilogia que engega amb *Les endevinalles de Llorenç* (1998), que obtingué cinc premis de la crítica i un èxit notable. El 2008, per commemorar els deu anys d'aquella publicació, Tàndem convocà un concurs d'endevinalles entre els escolars valencians. Les composicions seleccionades es publicaren en *10 endevinalles a partir de les Endevinalles de Llorenç*, amb il·lustracions de Montse Gisbert. Els dos títols que completen aquesta peculiar saga són *Els embarbussaments de Llorenç* (2001) i *Les cançons de Llorenç* (2003).

Altres aportacions interessants són: Josep Ballester i *Els ulls al cel i l'ànima al mar*, un poemari amb una gran riquesa de ritmes i mètrica, que combina referències a la cultura popular i a la culta; Carles Cano i *Poemes sense diminutius*, juga amb les paraules i les idees, amb la realitat i la imaginació, amb tècniques múltiples com ara romanços, acròstics, cal·ligrames, endevinalles i embarbussaments; Eva Dénia i *Els colors del blat* és un altre recull que gira al voltant de l'univers infantil, la família, els jocs, l'amistat.

Tàndem, sense col·lecció específica, para atenció especial a la poesia. Acostumen a ser llibres en format quadrat, il·lustrats a tot color. Ha editat, entre altres, *Poemes de les quatre estacions* (1996), de Maria Beneyto, una evocació d'elements meteorològics i vegetals a partir del recurs de la personificació i del cicle de les estacions; *Ara va de...* d'Irene Verdú, un recull que sorprèn per la varietat temàtica i la diversitat de recursos; *Els embarbussaments de Llorenç* (2001) i *Les cançons de Llorenç* (2003), de Llorenç Giménez; *Versos al sol* (2000), d'Empar de Lanuza; *Per què els gats miren la lluna?*, de Montserrat Torrents (2005); i dues antologies de Marc Granell i Josep Ballester.

Empar de Lanuza, amb *Versos al sol*, continua la temàtica natural. Combina recursos populars (cançons, embarbussaments, jocs de paraules) i de la poesia culta. Crida l'atenció la continuïtat amb *Abecedari de diumenge* (1988), una obra editada més de deu anys abans.

Abecedari de diumenge és l'obra pionera de la poesia infantil valenciana. Va obtindre el Premi Tirant lo Blanc de la Diputació de València i és, ara com ara,

una raresa bibliogràfica tan exquisida com difícil de trobar, fins i tot a les biblioteques. Utilitza estrofes senzilles i rimades, on descriu alguna acció protagonitzada per un personatge el nom del qual comença amb una lletra diferent, d'ací el nom d'abecedari. El recurs dominant és l'al·literació de la lletra destacada, una tècnica habitual en la poesia infantil dels abecedaris.

Edicions 96, dins de la col·lecció eclèctica «Salabret d'Històries», inclou *Glorieta i altres poemes per a infants*, de Jaume Bru i Vidal; *El clot de la lluna*, de Vicent Camps; *Música poeta*, d'Àngel Gavara; *Oficis de rondalla*, de Llorenç Giménez; *Els infants fem redolins*, de Pilar Sánchez i Sílvia Vinyoles; i *El bestiar d'això era i no era*, de Leonard Torres;

Perifèric edicions ha publicat alguns títols interessants, pel contingut i el format, de gran bellesa i a tot color, difícils de catalogar. Un és *El domador de línies*, amb poemes de Marc Granell i il·lustracions de Paco Giménez. L'experiència ha tingut continuïtat en *Diversos i dispersos versos perversos dels universos*, també amb il·lustracions de Giménez però amb poemes de Josep Ballester.

La col·lecció «Vagó de Versos» d'Andana Edicions mereix els qualificatius d'original i agosarada, en el context del panorama editorial. Pretén acostar la poesia als més menuts, amb llibres editats a tot color o a tres tints. Ha publicat: *Poemes per descobrir el món*, poemes de Miquel Juan i il·lustracions en blanc i negre de Cristina Duran; *Entre cel i terra*, de Fina Girbés; *La vida contada a un nen del veïnat*, amb poemes d'Estellés, antologats per Juli Capilla; *L'art antic del crit escrit*, de Josep Piera, antologat per Víctor Labrado i amb unes delicades il·lustracions d'Amaia Arrazola; *L'ofici que més m'agrada*, una antologia de Salvat-Papasseit a cura de Jaume Subirana; i els dos poemaris més agosarats: *Gori-gori, rum-rum*, reedició d'una obra emblemàtica del 1989, de Joan Ponsoda, que juga amb les cançons i la cultura popular, il·lustrat per Pablo Caracol; i *Qui no sap riure, no sap viure*, d'Andreu Galán, il·lustrat per Luis Demano, una obra divertidíssima que combina cançons, embarbussaments i jocs de paraules.

TAULA 5
POESIA INFANTIL VALENCIANA (1975-2014)

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITORIAL	EDAT
Antoni Albalat	<i>Quines bèsties</i>	1998	Bromera	8 anys
Josep Ballester	<i>Els ulls al cel i l'ànima a la mar</i>	2003	Bromera	12 anys
Josep Ballester	<i>Diversos i dispersos versos perversos dels universos</i>	2013	Perifèric	10 anys
Encarna Barreda	<i>Racó de poesia</i>	2003	Brosquil	10 anys
Daniel Basomba	<i>Els secrets del mussol</i>	2000	Tàndem	8 anys
Maria Beneyto	<i>Poemes de les quatre estacions</i>	1993	Tàndem	10 anys
Teresa Broseta	<i>El nívol enamorat i altres contes en vers</i>	2010	Bromera	8 anys
Jaume Bru	<i>Glorieta i altres poemes per a infants</i>	2000	Ed. 96	10 anys
Vicent Camps	<i>El clot de la lluna</i>	2011	Ed. 96	8 anys
Vicent Camps	<i>Estellés recitable</i>	2013	Ed. 96	8 anys
Carles Cano	<i>Poemes sense diminutius</i>	2007	Bromera	10 anys
Juli Capilla	<i>La vida contada a un nen del veïnat, antologia, Vicent Andrés Estellés</i>	2012	Andana	12 anys
Empar de Lanuza	<i>Abecedari del diumenge</i>	1988	Diputació València	8 anys
Empar de Lanuza	<i>Versos al sol</i>	2008	Tàndem	8 anys
Eva Dénia	<i>El color del blat</i>	2003	Bromera	8 anys

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITORIAL	EDAT
Àngel Gavara	<i>Música poeta</i>	2012	Ed. 96	8 anys
Llorenç Giménez	<i>Oficis de rondalla</i>	2003	Ed. 96	8 anys
Llorenç Giménez	<i>Les cançons de Llorenç</i>	2003	Tàndem	8 anys
Fina Girbés	<i>Poemes de diumenges i dies faeners</i>	2008	Edelvives	8 anys
Fina Girbés	<i>Poemes de butxaca</i>	2009	Bromera	8 anys
Fina Girbés	<i>Poemes a la carta</i>	2011	Bromera	8 anys
Fina Girbés	<i>Entre cel i terra</i>	2011	Andana	8 anys
Fina Girbés	<i>Versos de colors</i>	2015	Onada	8 anys
Marisol González	<i>Madame de les ratlles blaves. Contes amb rima</i>	2004	Ed. 96	8 anys
Marc Granell	<i>L'illa amb llunes</i>	1993	Tabarca	12 anys
Marc Granell	<i>El ball de la lluna</i>	2003	Tàndem	8 anys
Marc Granell i Josep Ballester	<i>Antologia poètica</i>	2007	Tàndem	8 anys
Marc Granell	<i>Oda als peus i altres poemes</i>	2008	Bromera	8 anys
Marc Granell	<i>La lluna que riu i altres poemes</i>	2008	Anaya	10 anys
Marc Granell	<i>El domador de línies</i>	2008	Perifèric	10 anys
Marc Granell & Josep Ballester	<i>Antologia poètica</i>	1993	Tàndem	12 anys
Miquel Juan	<i>Poemes per descobrir el món</i>	2011	Andana	8 anys

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITORIAL	EDAT
Lluïsa March	<i>Poemes de sol i de lluna</i>	2004	Voramara	10 anys
Isabel Mingo	<i>Sac de poemes</i>	2009	Bullent	8 anys
Isabel Mingo	<i>Embolíc de poemes</i>	2011	Bullent	8 anys
M. D. Pellicer	<i>Versos de tres sabors</i>	2006	Voramara	10 anys
M. D. Pellicer	<i>La selva en vers</i>	2009	Bromera	10 anys
M. D. Pellicer	<i>Versos diversos</i>	2011	Bromera	10 anys
Josep Piera	<i>L'art antic del crit escrit (antologia)</i>	2013	Andana	8 anys
Joan Ponsoda	<i>Gori-gori, rum-rum</i>	1990	Conselleria ³⁸	8 anys
Joan Salvat Papasseit	<i>L'ofici que més m'agrada (antologia)</i>	2013	Andana	8 anys
Pilar Sánchez i Sílvia Viñoles	<i>Els infantils fem redolins</i>	2002	Ed. 96	8 anys
Montserrat Torrents	<i>Per què els gats miren la lluna?</i>	2005	Tàndem	10 anys
Eduard Verger	<i>El meu llibre de poesia. Antologia</i>	1997	Anaya	12 anys
Mercé Viana	<i>Els tres amics</i>	2004	Bromera	6 anys
Pedro Villar	<i>El bosc del meu abecedari</i>	2003	Brosquil	8 anys

³⁸ Conselleria de Cultura, Educació i Ciència (Generalitat Valenciana).

3.6. TEATRE

El teatre no pren embranzida fins als noranta, amb la col·lecció «El Micalet Teatre» de Bromera i els títols que van apareixent en «La Moto» de Tàndem. Es tracta d'un teatre escolar, amb adaptacions dels clàssics, reinterpretacions dels contes populars i obres on domina la fantasia sobre el realisme. Entre els autors, n'hi ha d'habituals de la LIJ valenciana (Pasqual Alapont, Teresa Broseta, Carles Cano i Enric Lluch); dramaturgs professionals (Manuel Molins, els germans Sirera, Pasqual Alapont, Carles Alberola i Eduardo Zamanillo); o especialistes del teatre infantil (Manel Cubedo, Roberto García, Carles Pons i Vicent Vila). Els eixos temàtics són: la inspiració popular (rondalles), les adaptacions dels clàssics (contes o obres de la literatura universal), el món de l'adolescència, la intriga, l'aventura i l'humor (Fluixà 2011: 27).

El teatre per a infants distingeix entre les obres escrites expressament per als més menuts i les adaptacions de rondalles o altres textos. Comparteixen uns recursos estilístics semblants (Valriu: 2010, 467), destinats a captar l'atenció del públic infantil (trencament de les regles habituals del teatre d'adults, tècniques del teatre de carrer o experimental, interacció, participació, efectes especials...).

El teatre infantil, però, com s'entén actualment, és una formulació moderna. Es tracta d'un gènere d'un immens aprofitament didàctic, ja que els textos poden ser llegits i treballats a l'aula de forma individual o col·lectiva. Malgrat això, és reveladora l'escassa atenció que les editorials valencianes han parat al teatre infantil i juvenil fins fa relativament poc. La majoria d'obres teatrals infantils comencen a aparèixer alhora que un altre gènere, també injustament bandejat, la poesia per a infants. Amb tot, mentre que la majoria d'editorials valencianes han incorporat algun títol de poesia al seu catàleg, no ocorre el mateix amb el teatre, que continua sent una *rara avis*, llevat d'algunes excepcions: Tàndem i Bromera. Tabarca en començà una col·lecció, vinculada a un premi extint, que no ha passat dels tres títols.

Al Principat, existia una tradició de *fer i representar teatre*, amb grups *amateurs* que interpretaven obres populars, religioses, costumistes i, de vegades, per a infants. Josep Maria Folch i Torres fou l'autor més prolífic i exitós de peces teatrals per a joves, amb una clara voluntat didàctica i moralitzadora. Modernament, Jordi Teixidor ha estat capaç d'arribar al gran públic amb obres com *El retaule del flautista* (1970), que ha marcat pautes. A pesar que la situació social de la llengua és tan diferent al Principat, respecte al País Valencià o les Illes, tampoc hi ha massa editorials que hagen apostat per crear col·leccions específiques de teatre, llevat d'Edebé o La Galera. La resta opta, en el millor dels casos, per incorporar títols solts de tant en tant.

Al País Valencià, l'obra que inaugura el gènere és *Mitja dotzena* (1984),³⁹ d'Empar de Lanuza. Sis peces teatrals breus, d'unes poques pàgines, de caràcter miscel·lani, però amb el denominador comú d'incorporar propostes didàctiques per a la representació a escola. Una obra insòlita, per ser l'únic recull de teatre infantil durant més de deu anys, i l'única obra juvenil publicada en 314 abans de la col·lecció «El Grill». Les peces van precedides d'una introducció amb consells per a la posada en escena i l'aplicació didàctica a l'aula. És, per tant, un producte recomanable per a les classes de teatre, ara i abans, en un moment en què començava a introduir-se el valencià a escola, com a assignatura i com a llengua vehicular de l'ensenyament. Hi ha una gran varietat de tècniques: quatre d'arrel popular, una de titelles i la cinquena d'ombres xineses.

Caldrà esperar fins a la dècada dels noranta per a trobar noves obres teatrals. Tenen en comú la inspiració i el to popular: *Això diu que era...* (1994, Tàndem), de Manel Rodríguez Castelló, adapta i dramatitza una versió de la rondalla *L'envejós d'Alcalà*, d'Enric Valor; i una obra sorprenent, d'elevada qualitat i modernitat, *T'he agafat Caputxeta!* (1995, Bruño) de Carles Cano. Cano porta la teoria transgressora de Gianni Rodari al teatre i ofereix un món de contes al revés, des del sentit de l'humor i una imaginació desbocada.

³⁹ Aquesta obra didàctica, totalment recomanable a pesar dels anys, es troba descatalogada.

La primera col·lecció de teatre específicament infantil naix el 1995. És «El Micalet Teatre» de Bromera, amb 40 llibres publicats fins el 2015. Aquest mateix any, Tàndem comença a incorporar títols a la col·lecció general de «La Bicicleta Negra».⁴⁰ Carena Edicions, Germania i Brosquil també intentaren posar en marxa les seues col·leccions, que acabaren paralitzant-se poc després.

El teatre infantil i juvenil és un gènere de difícil publicació, covat al caliu de la fortuna de determinats premis literaris. Tàndem publicava el Premi de Paterna, biennal; Bromera, el Xaro Vidal, i des del 2015, el Premi Escalante; Tabarca, la modalitat de teatre juvenil dels Premis Ciutat de Torrent; i Brosquil, l'efímer Vila de Massamagrell. Aquests premis han deixat de convocar-se, arran la crisi (la coartada que certa política necessitava), víctimes de les retallades. Esperem que ressusciten i el teatre juvenil reviscole.

TAULA 6
TEATRE INFANTIL I JUVENIL VALENCIÀ (1975-2014)

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	DESCRIPCIÓ
Pasqual Alapont	<i>Els viatges de Marco Polo</i>	1996	Bromera	Aventures
Pasqual Alapont	<i>Alicia. Adaptació</i>	1997	Bromera	Fantasia
Pasqual Alapont	<i>Això era i no era</i>	1997	Bromera	Aventures
Pasqual Alapont	<i>Tirant lo Blanc</i>	2006	Bromera	Aventures
Pep Albanell	<i>La draga Draga</i>	1999	Bromera	Fantasia

⁴⁰ S'inaugura amb una adaptació cinematogràfica, farcida d'humor i agilitat, *El gabinet del doctor Galigari*, de Francesc Raga.

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	DESCRIPCIÓ
Carles Alberola i Roberto García	<i>Joan, el Cendrós</i> ⁴¹	1998	Bromera	Amistat i món juvenil
Anna Ballester	<i>Maleïda poma</i>	2010	Bromera	Aventures
Josep Ballester	<i>La princesa Neus i la Cuca Fera</i>	1999	Bromera	Aventures i fantasia
Roser Barrufet	<i>Una casa de bojós</i>	2013	Tabarca	Bogeria, família i món actual
Vicent Berenguer i Jordi Garcia	<i>La llegenda del drac i la princesa</i>	1997	Bromera	Aventures
Dídac Botella	<i>L'illa del teatre</i>	2011	Bromera	Teatre dins del teatre
Teresa Broseta	<i>No puges a l'andana</i>	2008	Bromera	Intriga i humor
Teresa Broseta	<i>El rellotge de cucut</i>	2012	Tabarca	Problemes familiars
Quim Canals	<i>Nassos, nassos, nassis</i>	2003	Bromera	Aventures i valors
Carles Cano	<i>T'he agafat, Caputxeta!</i>	1995	Bruño	Reinterpretació dels contes en clau d'humor
Carles Cano	<i>La gallina que pogué regnar</i>	2007	Bromera	Humor
Carme Carceler	<i>El somni on hi havia massa gent</i>	2010	Tabarca	Somnis i món adolescent
Carme Corberan i Empar Claramunt	<i>El gos que no sabia lladrar. Laneguet lleig</i>	1996	Germania	Dramatització de contes

⁴¹ L'obra més venuda de la col·lecció, amb 17 edicions.

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	DESCRIPCIÓ
Robert Cortell	<i>El cas de les esqueles</i>	2002	Brosquil	Teatre de misteri
Eduard Costa	<i>Circus</i>	2004	Bromera	Aventures i amistat
Eduard Costa	<i>Contes del Grimm</i>	2009	Bromera	Dramatització de contes
Manuel Cubedo	<i>El drac</i>	1995	Bromera	Màgia i fantasia
Empar de Lanuza	<i>Miija dotzena</i>	1984	3i4	Peces breus de diversos gèneres per a l'aula
J. M. Diéguez	<i>Retorn al centre de la terra</i>	2010	Tabarca	Aventures a partir dels personatges de Verne
Carles Dinarés	<i>Gesta. La llegenda del drac i el cavaller</i>	2004	Brosquil	Aventures
Juli Disla	<i>Castigats!</i>	2003	Bromera	Amistat i món juvenil
Juli Disla	<i>La volta al món en 80 dies</i>	2005	Bromera	Aventures
Octavi Egea	<i>Jaume i el cavaller Albert</i>	2008	3i4	Teatre i història
Octavi Egea	<i>Imagine</i>	2009	Tàndem	Adolescents i baixos fons
Octavi Egea	<i>El far</i>	2011	Tàndem	Misteri i família
Pau Faner	<i>El gorg Blau</i>	1995	Bromera	Amistat i aventura
Josep Antoni Fluixà	<i>La ciutat dels gratacels</i>	2004	Bromera	Aventures i valors
Joan Giralt	<i>Campcantat</i>	2003	Tàndem	Aventures d'un cantant sense veu
Joan Guasp	<i>El circ dels somnis</i>	2005	Tàndem	Aventures al món del circ

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	DESCRIPCIÓ
Enric Lluch	<i>Tres nobles en un grapat i un soldat enamorat</i>	2012	Bromera	Aventures i humor
Antoni Martínez, Vicent Cerveró i Rafael Tomàs	<i>El príncep i la flor</i>	1999	Bromera	Aventures i valors
Antoni Martínez, Vicent Cerveró i Rafael Tomàs	<i>Ventures i desventures de Gànim ben Aiub</i>	2001	Bromera	Màgia i aventures
Manuel Molins	<i>Rosegò, el rodamón</i>	2004	Bromera	Aventures i valors
Manuel Molins	<i>Monopatins (Skaters)</i>	2006	Bromera	Violència adolescent
Manuel Molins	<i>Els valents de Valor</i>	2010	Bromera	Aventures
Ramon Moreno i Rafa Contreras	<i>L'illa del tresor. Adaptació</i>	1995	Bromera	Aventures
Vicent Pallarés	<i>El cigroner de Vilafreda</i>	2003	Brosquil	Aventures
Vicent Palatsí	<i>Curteatre</i>	2002	Edelvides	Aventures variades
Gemma Pasqual	<i>El caçador de paraules</i>	2011	Tabarca	Dramatització de la vida d'Enric Valor
Vicent Penya	<i>El xicot de la taca i Sac de Panxa</i>	2008	Brosquil	Aventures
Josep Lluís Pitarch	<i>Història d'un rei vell que tenia el nas vermell</i>	1996	Bromera	Aventures i humor
Jaume Policarpo	<i>Cyrano de Bergerac. Adaptat</i>	2008	Bromera	Amor i amistat

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	DESCRIPCIÓ
Carles Pons	<i>Merli i el jove Artús</i>	1997	Bromera	Màgia i aventures
Carles Pons	<i>El llibre de la selva</i>	1998	Bromera	Aventures
Francesc Raga	<i>El gabinet del doctor Galigari</i>	1995	Tàndem	Adaptació irònica de la pel·lícula
Romeu Sánchez i Francesc Ramon	<i>La extraordinària història del fantasma de Quim Quinqué</i>	2013	Bromera	Aventures
Joan Carles Simó	<i>Els cinc desitjos</i>	2001	Tàndem	Teatre i rondalles
Rodolf Sirera	<i>La princesa del desert</i>	1995	Bromera	Aventures
Rodolf Sirera	<i>Romeu i Julieta</i>	2005	Bromera	Amor
Tomeu Vidal	<i>L'amo dels ocells</i>	2005	Brosquil	Llibertat. Ocells en una gàbia
Vicent Vila	<i>Les botes del Gat amb Botes. Els somnis de Gulliver</i>	1998	Bromera	Aventures
Vicent Vila	<i>Pinoxto. Història d'un titella que volia ser xiquet</i>	1998	Bromera	Aventures
Eduardo Zamanillo	<i>I de sobte... Pli!</i>	2003	Bromera	Humor
Eduardo Zamanillo	<i>Somni d'una nit d'estiu. Adaptat</i>	2008	Bromera	Màgia i fantasia

3.7. ASSAIG

No podem oblidar la necessitat d'un assaig destinat als joves, amb dues tendències: una minoritària, encapçalada per Carme Miquel, amb *Murmuris i crits* o *Cartes a Roser*, des del punt de vista d'una adulta que s'adreça als joves amb un llenguatge i uns temes accessibles, per parlar una miqueta de tot; i una segona línia, més habitual, representada per col·leccions com «El Nord» (Bromera) o «Claus per Entendre el Món» (Bullent), llibres sobre aspectes concrets adaptats als interessos dels joves. Un gènere, però, molt minoritari en els catàlegs editorials.

L'assaig juvenil és un gènere a mitjan camí del llibre de text i el manual d'autoajuda. Està present en totes les literatures i acostuma de ser un producte exportable i fàcilment traduïble, perquè al cap i a la fi, els joves són molt similars, arreu de la cultura occidental. Fet i fet, l'assaig juvenil, com ocorre amb l'àlbum il·lustrat i el llibre d'autoajuda o de coneixement, normalment ve traduït de l'anglès. És el cas de la traducció súper vendes dels dos diaris del jove maniàtic en Bromera. Aquesta línia dominant conviu amb una altra, de més minoritària, d'assaig temàtic. És a dir, llibres que se centren en un tema concret, actual i d'interés (l'ecologisme, la sexualitat, l'emigració, etc.). Hi ha una tercera via, més literària. La que enarbora Carme Miquel, ben bé en solitari, amb una forma clàssica d'entendre l'assaig, a l'estil de Fuster o Montaigne, basada en la reflexió, però adaptant els temes, el llenguatge i la tècnica discursiva a un lector més juvenil o popular.

Arran la implantació, tan efímera com polèmica, de l'assignatura Educació per a la Ciutadania, algunes editorials van provar sort amb el gènere de l'assaig juvenil. Abans, s'hi havien publicat obres aïllades, complement de l'assignatura d'ètica o filosofia. És el cas d'*El joc de pensar*, de Tobies Grimaltos.

La primera experiència d'oferir una col·lecció d'assaig juvenil al País Valencià és la col·lecció «Claus per a Entendre el Món» (2004), d'Edicions del Bullent. Amb el valor afegit que els títols apareixien simultàniament també

en castellà, dins del segell Abisal. En pocs anys, publica obres referides als problemes més diversos: l'emigració i la convivència de cultures (*Un café amb Raixida*, d'Albert Toldrà, *Aquí ningú no és estranger*, d'Aitana Guia i *Les cares de la integració*, de Francesc Gisbert); l'educació (*Em fa mal l'institut*, de Francesc Ruíz i Dino Salinas); la igualtat (*La xiqueta que volia ser*, Arantxa Bea); la sexualitat (*Què tinc act baix?*, de Rosa Sanchis i *Estima com vulgues*, de Ximo Cádiz); la televisió (*Mira la tele!... I pensa-hi!*, Enric Senabre); la globalització (*La globalitza... què?*, Josep Villarroya); l'evolució (*El mico destronat*, Antoni Gisbert); el poble saharià (*Un país al desert*, Francisco Collado); les energies renovables (*On-Off. L'energia que mou el món*, Gemma Aguilera); l'assetjament escolar (*SOS! Bullying*, Joaquina Barba).

La col·lecció «El Nord» (2003), de Bromera, aposta per obres de ficció o amb una certa línia argumental per aproximar temes d'actualitat als joves. «El Nord» comença amb quatre *best sellers* internacionals dels manuals formatius adolescents, dels mateixos autors que *El diari del jove maniàtic: Guia del jove maniàtic*, *La veritat sobre les drogues*, *La veritat sobre les relacions* i *El bulling. Quan els joves són víctimes i agressors*. Tobies Grimaltos ja havia publicat, anteriorment, en Bromera, *Pren-te la vida amb filosofia*, un llibre en la línia d'*El món de Sofia. El sabor de la ciutadania* respon directament a la possibilitat de mercat de la nova assignatura. Una altra obra apta com a complement de les classes de filosofia és *La mentida de Shasnak* (aventures lògiques), en Brosquil. «El Nord» publicà també *El planeta i tu*, de Maria Josep Picó, més adreçada a reflexionar sobre els problemes del medi ambient i l'ecologia. Altres propostes són *Política per a joves inquiets*, *El sabor la ciutadania* i *El viatge d'Atena*, d'Enric Senabre, més miscel·lànies.

Tàndem ofereix una col·lecció específica per a les assignatures d'Ètica i Filosofia. És «Filosofia per a Profans» (2001), una traducció de les obres de Maite Larrauri il·lustrades per Max, que analitzen la forma com determinats pensadors han reflexionat sobre temes com ara el desig (Deleuze), la sexualitat (Foucault),

la llibertat (Arendt), la guerra (Weil), l'amistat (Epicur), la felicitat (Spinoza), la potència (Nietzsche), l'exercici (Marc Aureli) o l'educació (Dewley).

Una altra forma d'assaig, no restringit a una franja d'edat, pretén reflexionar sobre els temes més diversos, que poden interessar a joves però també a adults. Es tracta dels dos llibres que Carme Miquel publica en Tàndem, *A cau d'orella* i *Murmuris i crits*. L'autora juga amb la circumstància que són dos escrits adreçats a les seues filles adolescents, i de retop, a tots els adolescents del món. Però van molt més enllà. Les entrades, breus i entenedores, els temes pròxims i divulgatius, tenen la virtut de despertar l'interés de qualsevol mena de lector, no solament els que passen la malaltia pròpia de l'edat. *A cau d'orella* i *Murmuris i crits* són dues propostes interessantíssimes, on es parla als joves (hipotètics receptors) amb el respecte de persones adultes, sobre ecologisme, política, història recent dels valencians, problemes socials, etc. Malauradament, no han tingut continuïtat. L'assaig de to reflexiu i popular que practica Carme Miquel és la conversa serena i profitosa d'una mare, d'una mestra i d'una activista amb el món. Una *rara avis* enmig dels llibres d'autoajuda i de resposta als dubtes que dominen el mercat.

Abril no és un nom, de Rosa Sanchis, és una altra proposta de Tàndem a mitjan camí de la narració i del llibre de coneixements, amb la particularitat que és una jove la que va contant, explicant i interrogant sobre els problemes de l'adolescència. Para una atenció especial a les relacions sexuals. D'altra banda, el conflicte lingüístic dels valencians és el punt de partida d'*Elemental, estimada Norma*, un assaig divulgatiu de Josep Maria Xipell per als estudiants de batxillerat. Segueix l'estela d'aquell llibre mític, *Sociolingüística per a joves*, de Jordi Solé i Camardons, que fou un èxit de vendes als instituts en els anys vuitanta i noranta.

TAULA 7
ASSAIG JUVENIL VALENCIÀ (1975-2015)

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	TEMA
Gemma Aguilera	<i>On-off: l'energia que mou el món</i>	2010	Bullent	Energies
Joaquina Barba	<i>SOS bullying</i>	2011	Bullent	Assejament escolar
Joaquina Barba	<i>Diagnòstic: anorèxia</i>	2012	Bullent	Anorèxia i autoestima
Òscar Borràs	<i>La fórmula. De l'adolescència a la felicitat</i>	2013	Bromera	Reflexions i anècdotes per a trobar la felicitat
Joaquim Cádiz	<i>Estima com vulgues</i>	2006	Bullent	Llibertat sexual
Francisco Collado	<i>Un país al desert</i>	2009	Bullent	Conflicte sahraui
Irene Ferrer	<i>Nissaga d'obres</i>	2011	Bullent	Sindicalisme
Francesc Gisbert	<i>Les cares de la integració</i>	2007	Bullent	Racisme
Antoni Gisbert	<i>El mico destronat</i>	2008	Bullent	Evolució
Tobies Grimaltos	<i>El joc de pensar</i>	1998	Bromera	Reflexions filosòfiques
Tobies Grimaltos	<i>Pren-te la vida amb filosofia</i>	2003	Bromera	Aproximació a la filosofia
Tobies Grimaltos	<i>La mentida de Shasnak</i>	2006	Brosquil	Enigmes lògics i reflexions
Aitana Guia	<i>Aquí ningú no és estranger</i>	2004	Bullent	Racisme
Carme Miquel	<i>A cau d'orella</i>	1998	Tàndem	Reflexions quotidianes
Carme Miquel	<i>Murmuris i crits</i>	2002	Tàndem	Reflexions quotidianes
Vicent Morera	<i>Una paella de biodiversitat</i>	2011	Bullent	Biodiversitat

AUTOR	TÍTOL	ANY	EDITA	TEMA
Maria J. Picó	<i>El planeta i tu</i>	2010	Bromera	Reflexions sobre medi ambient
Francesc Ruíz	<i>Em fa mal l'institut</i>	2004	Bullent	Problemes educatius
Rosa Sanchis	<i>Abril no és un mes</i>	2008	Tàndem	Sexualitat
Rosa Sanchis	<i>Escombraries</i>	2012	Ed. 96	Sexualitat
Enric Senabre i Rosa Sanchis	<i>Què tinc aquí baix?</i>	2006	Bullent	Sexualitat
Enric Senabre	<i>Mira la tele... i pensa-hi!</i>	2007	Bullent	Televisió
Enric Senabre	<i>El sabor de la ciutadania</i>	2011	Bromera	Reflexions ètiques
Enric Senabre	<i>Política per a joves inquietos</i>	2012	Bromera	Reflexions sobre la política
Enric Senabre	<i>El viatge d'Atena</i>	2015	Bromera	Reflexions sobre filosofia
Aureli Silvestre	<i>Del carreró a la ciutat</i>	2011	Bullent	València històrica
Jordi Solé	<i>Sociolingüística per a joves</i>	1987	FECPV	Manual de sociolingüística
Pau Tobar	<i>El pas dels maulets</i>	2013	Bullent	Maulets
Albert Toldrà	<i>Un cafè amb Raixida</i>	2007	Bullent	Conflictes religiosos
Albert Toldrà	<i>En nom de Déu: la inquisició i les seues víctimes al País Valencià</i>	2012	Bullent	Inquisició
Josep Villaroya	<i>Globalitza... què?</i>	2008	Bullent	Globalització
Josep M. Xipell	<i>Elemental, estimada Norma</i>	2002	Brosquil	Normativa i conflicte lingüístic

4. A TALL DE CONCLUSIONS

Comptat i debatut, la novel·la juvenil i la narració infantil són els gèneres que gaudeixen de més bona salut en la literatura catalana contemporània del País Valencià, si atenem al nombre d'autors (un centenar llarg), a la quantitat d'obres publicades anualment i a les vendes (dependents del mercat escolar, però incomparables amb la literatura d'adults). A la generació dels pioners, que publicà amb força a principis dels vuitanta (Empar de Lanuza, Carles Cano, Vicent Pascual, Joan Pla i Carme Miquel), s'hi va afegir una nova fornada.

A finals dels vuitanta i principis dels noranta, altres noms entren en escena, com ara Pasqual Alapont, Manel Alonso, Maria Jesús Bolta, Jesús Cortés, Albert Dasí, Josep Antoni Fluixà, Llorenç Giménez, Fina Girbés, Joaquim González i Caturla, Josep Gregori, Pepa Guardiola, Enric Lluch, Vicent Marçà, Josep Millo, Fina Masgrau, Xavier Mínguez, Vicent Pardo, Maria Dolors Pellicer, Rosa Serrano, Jordi Querol, Jordi Raül Verdú, Mercé Viana i un llarg etcètera. Una mostra de la bona salut de la LIJ valenciana és la incorporació constant de noves veus que van sumant-se a les anteriors i publiquen de forma simultània. Un fet admirable si atenem a la precarietat del mercat lector.

A partir del 2000, descobrim una nova promoció d'autors que, a hores d'ara, s'han consolidat: Vicent Enric Belda, Lourdes Boïgues, Juli Capilla, Ivan Carbonell, Mariano Casas, Pep Castellano, Mercè Climent, Armand Company, Francesc Gisbert, Àlan Greus, Lluís Miret, Francesc Mompó, Enric Montfort, Gemma Pasqual, Raquel Ricart, Vicent Sanhermelando o Silvestre Vilaplana, entre molts d'altres. Es tracta d'autors més joves (encara que també de diverses generacions), la majoria formats en el sistema educatiu valencià. Ja no tenen una formació autodidacta, com els primers, i aposten per una renovació temàtica, superadora de les fórmules manides dels anys vuitanta i noranta.

Al cap i a la fi, la LIJ valenciana, en el marc de la literatura catalana contemporània, s'enfronta als mateixos reptes que la resta de literatures de llengües en

una situació sociolingüística similar. Amb un punt a favor: es tracta d'una literatura dinàmica, on conviuen la renovació dels autors més joves amb la continuïtat dels veterans, equiparable, en qualitat i perspectives de futur, a qualsevol altra literatura moderna.

BIBLIOGRAFIA

- BALLART, Manuel (2009): *La novel·la històrica en les biblioteques dels IES*: www.xtec.cat/sgfp/llicencies/200708/memories/1855m.pdf
- BROCH, Àlex (1991): *La literatura catalana dels anys vuitanta*, Barcelona, Ed. 62.
- CORTÉS, Santi (2006): *Els cursos de llengua de Lo Rat Penat (1949-1975)*, Païporta, Denes.
- ESCANDELL, Dari (2013): *Literatura catalana infantil i juvenil: prospecció de tendències i hàbits de lectura en el sistema educatiu valencià*, tesi doctoral (www.biblioteca.universia.net).
- ESTEVE, Anna (2004): «L'evolució de la literatura catalana al País Valencià a partir de la dècada dels 70 (1970-2000)», en *Col·loqui Europeu d'Estudis Catalans. Volum 2. La literatura catalana de la democràcia*, Montpeller, Centre d'Études et de Recherches Catalanes Université Paul Valéry : Association Française des Catalanistes, p. 141-154.
- ETXANIZ, Xabier (2005): «La literatura infantil y juvenil vasca», en *Historia de la literatura vasca* (www.basqueliterature.com/es/basque/historia/hauretagazte).
- FLUIXÀ, Josep Antoni (1995): «Comunidad Valenciana : crisis y renovación», dins *CLIJ*, Barcelona, Torre de Papel, núm. 76 (oct. 1995), p. 22-30 (www.prensahistorica.mcu.es).
- (2004): «Panorama de la literatura infantil i juvenil en valencià», dins *100 Micalets*, Alzira, Bromera, ps. 9-31.

- (2011): «La Literatura Infantil i Juvenil al País Valencià», revista *L'Aiguadolç* núm. 39, Pedreguer, IECMA, ps. 9-33.
- GARRALÓN, Ana (2000): «La literatura infantil en la España de los noventa» en *Cuatrogatos* num. 3 (www.cuatrogatos.org/3panorama.html)
- (2001): *Historia portátil de la literatura infantil*, Madrid, Anaya.
- GISBERT, Francesc (2015): *Autors i tendències de la literatura infantil i juvenil valenciana (1975-2014)*, tesi doctoral, Universitat d'Alacant (en premsa).
- LANUZA, Empar i Francesc PÉREZ MORAGON (1982): «Literatura infantil al País Valencià (1930-1982)», revista *L'Espill*, núm. 16, València, p. 45-56.
- LUCH, Gemma (2013): *La lectura en català per a infants i adolescents. Història, investigació i polítiques*, Barcelona, IIFV/PAM.
- LUCH, Gemma i Caterina VALRIU (2013): *La literatura per a infants i joves en català. Anàlisi, gèneres i història*, Alzira, IIFV/ Bromera.
- MITXELENA, Koldo (1988): *Historia de la literatura vasca*, Sant Sebastià, Erein.
- MUNNÉ-JORDÀ, A. (1997), *Futurs imperfectes*, Barcelona, Ed. 62.
- ORTUÑO, Vicent (1987): «Sobre les edicions al País Valencià», dins *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, març-juny 1987 (www.raco.cat).
- PARDO DE NEYRA, Xulio (2006): *As orixes da literatura infantil gallega*, Santiago de Compostela, Universidade de Santiago de Compostela.
- ROVIRA, Teresa (1988): «La literatura infantil i juvenil», en Riquer, Comas i Molas, *Història de la Literatura Catalana*, volum XI, Barcelona, Ariel, p. 421-471.
- VALRIU, Caterina (1998): *Història de la Literatura Infantil i Juvenil Catalana*, Barcelona, La Galera.
- (1998b): *Influència de les rondalles en la literatura infantil i juvenil catalana actual*, Mallorca, Moll.
- (2000): *Imaginari compartit. Estudis sobre literatura infantil i juvenil*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, UIB.

